

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

Proměna krajiny ve světle Josefského a Stablního katastru
(na příkladu Pardubic)

Bakalářská práce

2023

Daniel Petráš

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2021/2022

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Daniel Petráš**
Osobní číslo: **H19033**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Spisová a archivní služba**
Téma práce: **Proměna krajiny ve světle Josefského a Stablního katastru (na příkladu Pardubic)**
Zadávající katedra: **Ústav historických věd**

Zásady pro vypracování

Na úvod bude obecně pojednáno o základních pramenech této práce – Josefském a Stablním katastru. Následně bude pozornost věnována správní a historické situaci města Pardubic. Následovat bude analýza historické situace zachycené v popisech Josefského katastru a na mapách Stablního katastru a změn, které je možné odečíst ze současné mapy lokality. Při závěrečném hodnocení bude pozornost věnována změnám kulturní krajiny sledované lokality, právě tak jako specifickým jevům pro ni charakteristickým.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

Prameny:

Státní oblastní archiv Zámorsk, Josefský katastr, kart. 464, inv. č. 690.

Stabilní katastr pro Pardubice (dostupné on-line)

Literatura:

Archivy, člověk a krajina. Proměny krajiny a životního prostředí a archivních dokumentech, Praha 2016.

Jan BUMBA, *České katastry od 11. do 21. století*, Praha 2007.

Jan JANÁK – Zdeňka HLEDÍKOVÁ – Jan DOBEŠ, *Dějiny správy v českých zemích: od počátků státu po současnost*, Praha 2011.

Marie MACKOVÁ, *Pardubice v době Josefského katastru (1785)*, in: *Východočeský sborník historický*, 3, 1993, s. 109-114.

Marie MACKOVÁ, *Josefský katastr: obraz krajiny tvořený slovem*, in: *Archivy, člověk, krajina. Proměny krajiny a životního prostředí v archivních dokumentech*, Praha 2016, s. 164-170.

Lenka MATUŠÍKOVÁ, *Josefský katastr 1785-1875, úvod k archivnímu inventáři*, Praha 1989.

Antonín PROFOUS, *Místní jména v Čechách: jejich vznik, původní význam a změny*, díl I., Praha 1947.

Eva SEMOTANOVÁ, *Mapy Čech, Moravy a Slezska v zrcadle staletí*, Praha 2001.

Vedoucí bakalářské práce:

doc. PhDr. Marie Macková, Ph.D.

Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce:

30. března 2022

Termín odevzdání bakalářské práce:

30. března 2023

---

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

děkan

---

doc. Mgr. Pavel Marek, Ph.D.

vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2022

Prohlašuji:

Práci s názvem *Proměna krajiny ve světle Josefského a Stablního katastru (na příkladu Pardubic)* jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 12. 3. 2023

Daniel Petráš

Poděkování

Rád bych poděkoval doc. PhDr. Marii Mackové, Ph.D. za odborné vedení této práce, dále všem ostatním za zpětnou vazbu, kterou mi v průběhu celého tvoření práce poskytovali.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je porovnat změny v současné krajině se stavem krajiny zachycené v josefském a stabilním katastru.

Práce nejprve pojednává o josefském a stabilním katastru jako takových. Následuje samotné porovnání stavu zjištěného z archivních pramenů se stavem současným.

Práce se zaměřuje pouze na vybrané části dnešních Pardubic, jmenovitě to jsou: Tehdejší královské komorní město Pardubice, obec Trnová (včetně Ohrazenic a Doubravic) a obec Rosice.

Klíčová slova

Josefský katastr

Stabilní katastr

Krajina

Pardubice

Trnová

Rosice

Title

The transformation of the landscape in the light of Josephian and Stable cadastres (based on the example of Pardubice).

Annotation

This bachelor's thesis aim is to compare the changes of the current landscape to the state of the landscape described by the Josephian and Stable cadastres.

It begins to focus on the Josephian and Stable cadastres as such. Further on it proceeds to the comparison of the historical landscape state with the current one.

The thesis deals with selected parts of current Pardubice, namely: The then royal chamber city of Pardubice, the village of Trnová (including Ohrazenice and Doubravice) and the village of Rosice.

Keywords

Josephian cadastre

Stable cadastre

Landscape

Pardubice

Trnová

Rosice

Obsah

Úvod	9
Josefský katastr.....	10
Stabilní katastr	13
Pardubice	14
Josefský katastr.....	14
Stabilní katastr:.....	31
Trnová (včetně její části Ohrazenice a Doubravice)	39
Josefský katastr.....	39
Stabilní katastr	46
Rosice	53
Josefský katastr.....	53
Stabilní katastr	57
Závěr.....	63
Seznam použitých zdrojů	64
Seznam pramenů:	64
Seznam literatury:.....	64
Seznam internetových zdrojů:	64
Abstract	65

Úvod

Disciplínou zabývající se změnou krajiny je historická geografie. Právě tento obor mi dopomohl získat informace týkající se proměny krajiny za dob josefského a stabilního katastru, tak současné podoby.

Tato bakalářská práce seznámí čtenáře s velkou proměnou krajiny Pardubic, neboť na konci 18. století, respektive začátkem 19. století začala v českých zemích průmyslová revoluce a s tím spojená rozsáhlá výstavba železnic v následujících sto letech, která charakter města Pardubic velmi změnila, od malého komorního města po současné krajské město s průmyslovým charakterem.

Původním plánem bylo popsat všechny části nynějších Pardubic, ovšem po zvážení rozsahu, který by popis potřeboval, bylo rozhodnuto omezit rozsah popisů na dřívější město Pardubice, obce Trnová (s tzv. přivtělenými obcemi Ohrazenice a Doubravice) a Rosice. Důvod výběru těchto částí je: u Pardubic – jde o hlavní část historických Pardubic, Trnová – je místo autorova trvalého bydliště a Rosice – jsou přílehlou částí Trnové.

Bylo by zajímavé se zamyslet, jak rozvinuté by bylo město, kdyby zmíněná železniční trať vedla skrz dříve uvažovanou Chrudim.

Pro zdroje informací byla z literatury využita kniha od pardubického Čestného občana města pana PhDr. Františka Šebka s názvem *Toulky historií Pardubic 1* a z internetových zdrojů pak především *Parpedie* a online mapy stabilního katastru od Českého úřadu zeměměřického a katastrálního. Z archivních pramenů byly informace získávány z josefského katastru tří obcí – Pardubic, Trnové a Rosic, kvůli kterým bylo třeba navštívit a bádát v Národním archivu v Praze.

Z důvodu větší přehlednosti a aby bylo možné lépe srovnávat současný stav s historickým popisem jednotlivých oblastí byly obrázky místo standardně na konci v přílohách umístěny přímo do textu.

Josefský katastr

V této úvodní kapitole se pokusím vyložit význam tohoto podstatného úředního pramene, vytvořeného z iniciativy v dnešní době historicky slavným římským císařem Josefem II.

Z důvodu podání návrhu na opravu předchozího katastru na základě vyměření půdy a naprosté rovnosti v jejím právním opatření u všech držitelů nebo správců půdy, uložil Josef II. tento úkol Dvorské kanceláři.¹ *Mělo tak být zabráněno příliš velkým daňovým únikům na straně jedné a neopodstatněné daňové zátěži na straně druhé.*²

Pro katastr byl vytvořen, jako právní podklad, Nejvyšší patent císaře Josefa II. ze dne 20. dubna 1785 o reformě pozemkové daně a vyměření půdy. Tento patent znamenal konstrukční zlom berní politiky ve sféře rovnosti právního postavení půdy, a sice:

- žádná dominikální a rustikální půda,
- změna základu vyměření daní, kdy panství nahradila katastrální obec,
- poprvé použití katastrálního mapování a rozšíření veřejného aparátu.³

Předmětem měření a následného zdaňování byly pouze plodné pozemky (role, louky, vinice a chmelnice a lesy)⁴, které držitelé pozemků přiznávali určené komisi, a pokud takto neučinili, mohli udavači získat tento pozemek, jako odměnu, protože nepřiznaný grunt propadal ve prospěch nového majitele.⁵ Přiznaná půda byla zapisovaná do knihy fasí,⁶ ve které byl popis polohy a názvy jednotlivých částí, popisované místními obyvateli, znalci prostředí, ovšem bez přesně daných pravidel popisu krajiny.⁷

Pro to, jak má vypadat způsob budoucího mapování, byl před účinnosti josefského katastru (1. 11. 1789)⁸ vytvořen návod – „Naučení, jak se měření pozemků obcemi prakticky provádět má“.⁹ Katastrální obec musela mít nejméně 40-50 domů a polnosti, dále se plocha obce rozčlenila na menší celky, ohraničené potoky, cestami apod., na tzv. pozemkové tratě nebo

¹ BUMBA, Jan. České katastry od 11. do 21. století. Praha, 2007. s. 41.

² MACKOVÁ, Marie. Josefský katastr: obraz krajiny vytvořený slovem. In: Archivy, člověk a krajina: Proměny krajiny a životního prostředí v archivních dokumentech. Praha, 2016. s. 164.

³ BUMBA, Jan. České katastry od 11. do 21. století. Praha, 2007. s. 41.

⁴ Tamtéž, s. 43.

⁵ Tamtéž, s. 41.

⁶ Tamtéž, s. 42.

⁷ MACKOVÁ, Marie. Josefský katastr: obraz krajiny vytvořený slovem. In: Archivy, člověk a krajina: Proměny krajiny a životního prostředí v archivních dokumentech. Praha, 2016. s. 165-166.

⁸ MATUŠÍKOVÁ, Lenka. Josefský katastr 1785-1875. Úvod k archivnímu inventáři. Praha, 1989. s. 3.

⁹ BUMBA, Jan. České katastry od 11. do 21. století. Praha, 2007. s. 42.

hony. Jednotlivé tratě byly zaměřeny a samostatně zobrazeny na náčrtech zvaných brouillony, a tyto zobrazené pozemky označeny tzv. topografickým číslem.¹⁰ Následně byly výsledky měření zaznamenávány v sumářích podle obcí a podle celých zemí, jež obsahovaly popis polohy, název nebo místní pojmenování pozemkových tratí nebo honů, topografické číslo, výměru pozemků a jména majitelů. Po skončení zaměření uzavřel vrchnostenský úředník příznání a zajistil výpočet ročního výtěžku včetně podpisu úředníků, rychtáře, znalců a vrchnosti.¹¹

Jako měrná jednotka bylo stanoveno jitro, s podjednotkou čtverečního sáhů, jejichž přepočítání bylo Dvorskou komisí stanoveno takto: 1 jitro = 1600 čtverečních vídeňských sáhů.¹²

Josefský katastr zjistil v Čechách až o 60 % berní půdy více než výkaz předchozích katastrů,¹³ z toho nám vyplývá, jak nepřesné bylo zdaňování půdy předchozích generací. Nicméně ani josefský katastr nebyl dokonalý, neboť měření údajů způsobem „z malého do velkého“, se graficky vyrovnávalo do předem zaměřených hranic tratí a honů a měření nebylo úplně přesné, tím pádem již sestavení jedné obce nebylo možné. Mělo se správně zaměřovat „z velkého do malého“.¹⁴ Další výraznou chybou byla korupce – s ohledem na časově krátkou dobu vzniku katastru docházelo dost pravděpodobně bez povšimnutí jiných úředníků k účinnému pozměňování údajů některých vysoce postavených osob u svých pozemků ve prospěch co největšího okradení státu při výpočtu daní.¹⁵

Bohužel tento katastr zůstal v platnosti pouze 5 měsíců, po Josefově smrti, 1. dubna 1790, byl na popud šlechty obnoven tereziánský systém vybírání daní s dominikální a rustikální půdou, naopak pozemkové rubriky se stále řídily nálezem josefského katastru. Tomuto novému celku se začalo říkat tereziánsko-josefský katastr. Zavedením stabilního katastru v roce 1860 pomínil význam josefského katastru pro berní praxi.¹⁶

Roku 1891 byl fond předán na pobočku Archivu země České do Bredovské ulice v Praze,¹⁷ následně v roce 1933 archiválie tvořící josefský katastr čekala cesta do nové budovy Archivu země české v pražských Dejvicích, který se spojil v padesátých letech minulého století

---

¹⁰ BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha, 2007. s. 43.

¹¹ Tamtéž, s. 44.

¹² Tamtéž, s. 44.

¹³ Tamtéž, s. 45.

¹⁴ Tamtéž, s. 45-46.

¹⁵ MACKOVÁ, Marie. Josefský katastr: obraz krajiny vytvořený slovem. In: *Archivy, člověk a krajina: Proměny krajiny a životního prostředí v archivních dokumentech*. Praha, 2016. s. 166.

¹⁶ MATUŠÍKOVÁ, Lenka. *Josefský katastr 1785-1875*. Úvod k archivnímu inventáři. Praha, 1989. s. 3.

¹⁷ Tamtéž, s. 3.

s Ústředním archivem ministerstva vnitra do Státního ústředního archivu v Praze, přejmenovaného roku 2005 na Národní archiv, v němž dosud fond leží na 1. oddělení.¹⁸

---

¹⁸ MATUŠÍKOVÁ, Lenka. *Josefský katastr 1785-1875. Úvod k archivnímu inventáři*. Praha, 1989. s. 4-5.

Stabilní katastr

Po prakticky nulovém podílu tereziánsko-josefského katastru na rozvoji katastrální problematiky byl roku 1846 vyhlášen v platnost nový evidenční nástroj – stabilní katastr.¹⁹

Z důvodů státního bankrotu roku 1811 bylo nutno hledat cesty k ozdravení financí. Císař František I. vydal dne 21. srpna 1810 rozkaz, kterým založil samostatnou Dvorskou komisi pro úpravu daně pozemkové, mající velké pravomoce. Bankrotu to sice nezabránilo, alespoň však byl vytvořen legislativní základ pro zahájení činností znemožňujících nebo alespoň omezujících jeho opakování. *Komise pojala svůj úkol velmi zodpovědně a komplexně.* Po zvážení zahraničních zkušeností z měření a ostatních činností, se rozhodla sestavit návrh na vlastní způsob katastrálního mapování, bez ohledu na náklady. Naopak osvědčené zásady josefského katastru byly převzaty – tzn.:

- předmětem zdanění byl pozemek, pro který byl určen čistý výnos,
- rozdělení země na katastrální obce, zobrazené pozemky (parcely) označeny parcelním číslem,
- pozemkové a stavební parcely číslovány ve dvou samostatných číselných řadách,
- rozlišení pozemků od daně
  - podrobené (plodná půda – zahrady, vinice, role, louky; parifikáty – zastavěné plochy domů a jiných budov včetně dvorů, stavební místa, plochy lomů, soukromé cesty, kanály, dráhy apod.),
  - osvobozené (neplodná půda, rybníky bez užitku, řečiště řek a potoků, veřejné kanály, náměstí, návsi, veřejné cesty, státní dráhy, kostely, kaple, hřbitovy, budovy sloužící státu, veřejné vzdělávací ústavy atd.).

Tento návrh byl císařem Františkem I. na začátku roku 1817 schválen. Způsob měření byl stanoven na řádně vybudovanou trigonometrickou síť.²⁰ Díky podepsání patentu o pozemkové dani z 23. prosince 1817 začal vznikat *nejslavnější ze všech českých katastrů, působící po nejdélsí dobu, katastr, který v době svého vzniku a po dlouhá léta svého působení byl předmětem obdivu odborníků i laiků. Tvůrcům moderních katastrů má stále co říci pro svou preciznost v přípravě a tvorbě a pro vynikající právní úroveň.*²¹

---

¹⁹ BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha, 2007. s. 47.

²⁰ Tamtéž, s. 51-53.

²¹ Tamtéž, s. 56-57.

Pardubice

Josefský katastr

Začneme s popisováním na pardubickém zámku, v srdci místní šlechty do roku 1560.²² Honosné sídlo, jenž nechal v 16. století vystavět Vilém z Pernštejna, popisuje josefský katastr

Obr. 1 Dnešní pohled na pardubický zámek s přilehlým parkem, který býval příkopem a v případě nebezpečí napuštěn vodou a vedlejší měšťanské domy na Starém Městě (viz www.pernstejnlove.cz).

pod topografickým číslem 1, v jehož středu se nacházelo dlážděné nádvoří. Kolem zámku se tyčili zahrádky, které plodily vedení komorního města, podle mapového zobrazení stabilního katastru, ovocné a zeleninové produkty. Od paláce zámku k velkému

náměstí, v areálu sídla pardubických nejvyšších, vedl kamenný most přes příkop na velké náměstí, obehnané hospodářskými budovami.²³ Podle katastru Jeho Veličenstva císaře Josefa II. stál též v prostorech zámku pivovar, ovšem z jiných se mi tuto informaci nepodařilo ověřit. Valy, okolo zámku, dříve hradu, odděloval od zámeckého prostoru a měšťanských domů nebezpečný příkop, jehož koryta byla dlouhou dobu zalita vodou. Valy nesloužily pouze obranným účelům, nýbrž také k pasení dobytka. Od areálu zámku přes zmíněný příkop vedl dřevěný most s kamennou dlažbou na předhradí (dnešní část od Příhrádku kolem Pernštýnského náměstí: Pardubice – Staré Město), ozdobený po stranách boží mukou, ukazující velkou křesťanskou víru tehdejšího světa. Příhrádek byl pokryt dlažbou, obehnaného domy, patřící pořád zdejší komorní vrchnosti, z nichž dva sloužily jako maštal (konírna) a špejchar k uskladnění obilného zrní. Z Příhrádku mířila podél měšťanských domů dlážděná ulice Zámecká (stejně se jmenuje v současnosti), v blízkosti s tzv. ulicí K Bílé bráně, jak uvádí císařský katastr, ovšem která z dnešních ulic to byla nebo některá nedochovaná v současné době, se mi bohužel nepodařilo zjistit. Naopak se domnívám, že dnešní Kostelní ulice směrem k Sukově třídě, podél farního úřadu a kostela svatého Bartoloměje, byla (jak uvádí katastr)

²² ŠEBEK, František. Toulky historií Pardubic. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 62.

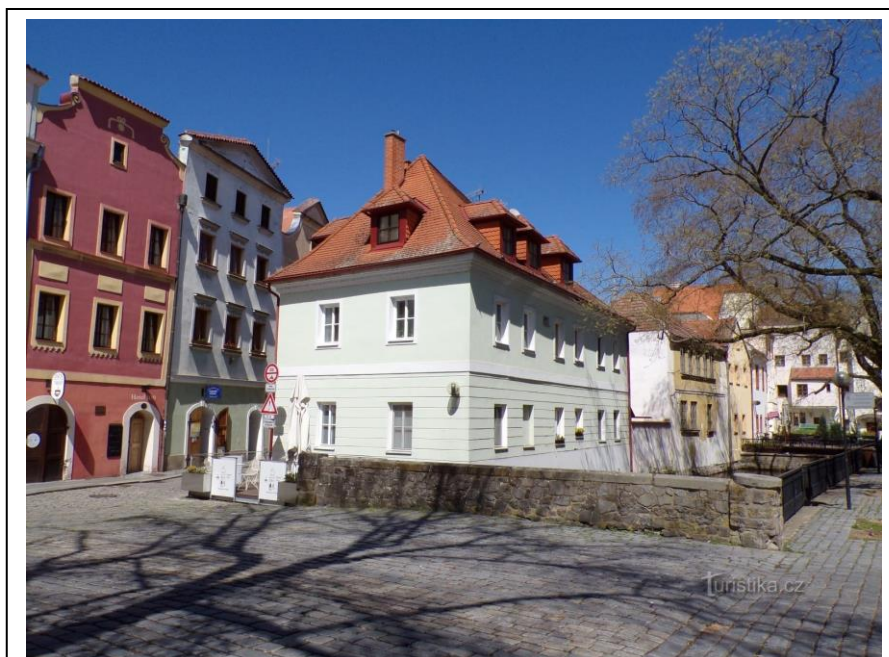
²³ VČM PCE. *Historie zámku*. VČM PCE, [cit. 8. 4. 2022]. URL: <<https://www.vcm.cz/zamek/historie-zamku>>.

nazvaná *Aulička k domu kaznie* (ulička k domu kázně), tedy k vězení - toto se mohlo nacházet v blízkosti dnešního farního úřadu. Naproti „kážeňské ulici“ stála, v dnešní ulici Svaté Anežky České, Bílá brána,²⁴ jeden ze vstupních prvků fortifikace města na východní straně. Východní část opevnění vedla v místech současné ulice Na Třísle,²⁵ na němž měli měšťané udělány zahrádky, patřící k okolním domům. Hradby města stáli na menším valu, kde se tu a tam pohyboval dobytek, a na jeho úpatí stával ještě jeden pás fortifikace města (vnější opevnění) s cimbuřím a ochozem, jehož střílny se využívaly v případě nebezpečí útoku.²⁶

Obr. 2 Současný vzhled Zelené brány s předbráním (viz vlastní foto).

Centrum tehdejšího Starého Města stejně jako dnes představovalo Pernštýnské náměstí, pokryto dlažbou a sloužící mimojiné jako tržiště rozličného zboží. Na západní straně náměstí se tyčila Zelená brána, spojena s domkem, který vlastnil soukromý měšťan. Za připojeným

Obr. 3 Most na dnešním Wernerově nábřeží, na tomto mostu dříve stála budova masných krámů a pod mostem je vidět zůstatek po kanálu (viz www.tourismato.cz).

domkem k Zelené bráně stála maštal a hned za ní příkop, oddělující město od předměstí (s dnešní částí kolem třídy Míru) dřevěným mostem, pokrytý dlažďenou cestou. Za kostelem svatého Bartoloměje se nacházeli masné krámy, stojící na dnešním Wernerově nábřeží²⁷ a nabízející

kvalitní kusy mas, před nimiž (krámy) stál most přes kanál. V blízkosti bartolomějského kostela

²⁴ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 68.

²⁵ Tamtéž, s. 45.

²⁶ Tamtéž, s. 44.

²⁷ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 56.

a masných krámů sídlila hlavní škola, jenž několik let fungovala v povinnosti do ní docházet dětem, k rozvoji jejich vzdělání a přípravu na dospělá léta. Vedle kostela a možná přímo spojený s kostelem, katastr uvádí klášter. Na místě, kde je dnes situován farní úřad, pravděpodobně i v době císaře Josefa II. nacházelo děkanství, k němuž se dalo dostat od kostela pomocí mostu přes kanál. Podél kanálu stáli mlýny, jejichž činnost vydělávala některým měšťanům a místní šlechtě peníze především pro jejich živobytí a také zde byla umístěna panská vodárna. U masných krámů a kanálu stál v době katastru Josefa II. městský pivovar, nacházející se přesně v zadním traktu současné radnice v ulici Pod Sklípky.²⁸ Celé území Starého města bylo již v 18. století zastavěno domy, kde bydleli měšťané a vrchnost, stejně tak v nich mohli provozovat své živnosti. Nyní se dostáváme za Bílou bránu, která stávala až do roku 1840²⁹ v současné ulici Svaté Anežky České.³⁰ Kvůli nařízení silničního komisaře krajského úřadu v Chrudimi byla v uvedeném roce zbourána.³¹ Od Bílé brány, přes lávku nad

Obr. 4 Dnešní pohled na ulici Svaté Anežky České, kde stávala Bílá brána (viz vlastní foto).

vodní strouhou – tekoucí z kanálu Chrudimky do zámeckých příkopů; a dále přes dnešní Bělobranské náměstí, vedla dlážděná cesta k malému mostku přes Chrudimku, který byl umístěn na stejném místě, jako stojí most, spojující Bělobranské náměstí a ulici Mezi Mosty, u později postavených automatických mlýnů. Za

mostkem přes zmíněnou strouhu operát popisuje domek a při něm zahrádku u zámeckých příkopů a další domky se zahrádkami u příkopů, tedy jsou v místech dnešního Státního okresního archivu Pardubice a souvisle jdoucími domy v Labské ulici. Některé zahrádky mají zmíněnou polohu *na skarpie ú přzíkopú* (na škarpe u příkopů) a jedna dokonce *zahradka ú*

²⁸ THEIN, Pavel. *Ulice Pod sklípky*. KPP, [cit. 26. 4. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=ulice_Pod_sklipky>.

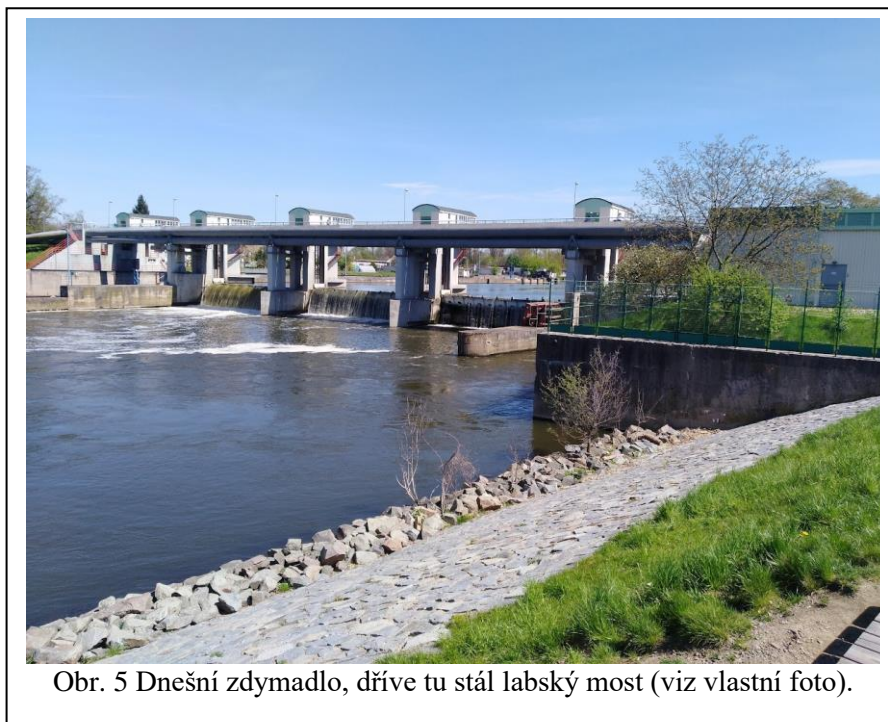
²⁹ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 69.

³⁰ Tamtéž, s. 68.

³¹ Tamtéž, s. 69.

přzíkopú podlaždienáú (zahrádka u příkopu podlážděná). Tohle se opakuje až k Labskému mostu, stojící v místech dnešního zdymadla. Od zmíněného mostu směřovala cesta k panské koželužni, tedy do místa, kde se vydělávala a zpracovávala zvířecí kůže pro dekoraci exteriérů a interiérů, stejně tak pro součásti oděvů, například bot. U objektu znovu josefínský operát uvádí zahrádku. V blízkosti koželužni stávala panská chalupa se zahrádkou, což bylo pravděpodobně poblíž Labského mostu. U mostu se nacházelo náměstí, na jehož okraji byl umístěn výtah. Výtah, který sloužil především při pastvě zvířat k jejich přesunu z míst pod opevnění. Ze zámeckého příkopu proudila do Labe odpadní stoka. Také se poblíž Labského mostu nacházel valchový mlýn, tedy v místech, kde se zpracovávalo sukno. Zde několikrát

Obr. 5 Dnešní zdymadlo, dříve tu stál labský most (viz vlastní foto).

zmíněný Labský most byl dřevěné konstrukce a jeho přejezd už král Vladislav Jagellonský nechal zpoplatnit výběrem mýta.³²

Na místě současné Labské ulice byla stejně jako v období sepsání josefského katastru situována cesta až k mostku u Bělobranského náměstí, podél které se táhli z východní pastviny a blíže k řece Chrudimce stáli podél nich domky, z nichž některé tvořily vodní mlýny.³³ Přejezd mostku vedle Bělobranského náměstí byl též zpoplatněn.

Nyní se s popisem dostáváme na pravý břeh řeky Chrudimky. Dnešní ulicí Mezi Mosty až po nynější ulici Na Ležánkách vedla dříve též cesta, jenž přemostila v posledně řečené ulici strouhu s názvem Požeračka. Původ názvu „Mezi Mosty“ je velice jednoduchý, neboť cesta vedla mezi mosty přes Chrudimku, Požeračku a kanál Halda. Nutno podotknout, nejen v místě současných automatických mlýnů, ale i z druhé strany, podél ulice Mezi Mosty, byly dříve

³² PANOCH, Pavel – MACÁKOVÁ, Jana. *Pardubice: Dříve a dnes*. Pardubice, 2018. s. 166.

³³ RAZSKAZOV, Jiří. *Pardubice v běhu staletí*. 32. vydání. Sezemice, 2012. s. 131.

umístěny mlýny. S těmito mlýny sousedily domky soukromých osob a mnoho z nich mývalo vedle zahrádky. Také ve zdejších okolí bylo umístěno několik stodol. Kolem škarpy Požeračky stávaly domky se zahrádkami, případně se někde dalo přejít mostem přes zmíněnou strouhu ke kanálu řeky Chrudimky, patrně tekoucímu dále na sever, jehož dnes přemostňuje cesta v sousedství spojení současných ulic Na Ležánkách a Winternitzova.

Od kanálu Halda směrem ke Kostelíčku vedla dlážděná cesta, je možné, že se někde v blízkosti nacházely první masné krámy mimo Staré město. Most, křižující kanál Halda je uvedený v operátu císaře Josefa II. pod názvem „Mejtský most.“

Stále se nacházíme v místech východní části Bílého předměstí, ovšem přesnou polohu následně popisovaných míst je poměrně těžké určit, pokusím se z katastrálního popisu získat co nejvíce informací.

Josefský katastr zmiňuje několik chalup panské vrchnosti, například pod popisnými čísly 64 až 67. Další mlýn se zahrádkou, situovaný poblíž chalup, s názvem „Hrkačka“ podle přístupných zdrojů³⁴ stál v blízkosti později založené chemické prádelny, v dnešní ulici Na Vrtálně. Pro současného člověka mimo obor bude zmíněný název „haltýř“ novým pojmem, jedná se o drobnou stavbu, vybudovanou nad vodní hladinou a sloužící k chlazení potravin. Právě mnoho těchto konstrukcí sídlilo u místních vodních ploch. Jak bylo zmíněno ulice „Na Vrtálně“, se objevuje v operátu císaře Josefa II. několikrát, a to v souvislosti s domky, zahradami, chalupami a též s dřevěným mostkem přes Mejtskou strouhu. Dále od mostku směřovala cesta k hlavní cestě do Sezemic. V místě jiného mostu, tentokrát přes kanál Halda, stával další mlýn pod popisným číslem 72.

O několik pozemků dále se katastr zmiňuje o Židově, a to konkrétně o stodole k popisnému číslu 96 v místě u Židova. Ze sezemické cesty vedla k mostku do Horní polabiny další cesta, tato polabina stávala na území podél Labe u Židova a dodnes se tak nazývá. Ze sezemické cesty též směřovala cesta k okrouhlíku, tudíž k blízkosti, ne-li přímo na současnou ulici Na Okrouhlíku. U Mejtský struhy, respektive podél jeho toku Josefín zmiňuje především zahrádky. Zmínka o palouku u nového rybníka s domkem pod hrází čísla popisného 79, je zcela jistě myšlena poloha kolem dnešního rybníku Čičák a palouk stával na místech současného Parku Na Špici, obklopujícího zmiňovaný rybník.

---

³⁴ KPP. *Červinkova barvírna a čistírna*. KPP, [cit. 8. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Cervinkova_barvirna>.

Kromě zahrádek, domků a luk je novinkou v popisu lokality Židova židovský hřbitov, tedy zřejmý důvod názvu pardubického předměstí. Kromě pohřbívání se mohl využívat i k pastvě zvířat. Od parcely číslo 389 začíná zmínka o Studánce, části, která dnes zahrnuje plochu katastrálního území Studánka (sídliště Dubina, Studánecký les, polovinu části východně od ulice Na Drážce a větší část jižně od Staročernské ulice). U domu čísla popisného 80 stávala zahrádka, obklopena z obou stran příkopem z rybníka Studánky – stával v místech mezi dnešními ulicemi Luční a Pod Zahradami (dnes zde sídlí Základní škola Studánka), a byl napojen na příkop spojilské odpadní vody.³⁵

Ves Vystrkov, dnešní Slovany, tudy vedla skrz uličku k mostku přes odpad rybníka Studánka cesta. Jak uvádí josefský operát, vesnice Vystrkov byla od vnitřní části Pardubic oddělena příkopem, k němuž vedla zpoplatněna silnice mýtem. Vystrkov asi býval ve 2.

polovině 18. století samostatnou správní jednotkou, neboť zmíněný příkop uvádí katastr jako *przikip dielyczy Wystrkowskych od Pardubskych púd* (příkop dělicí půdy Vystrkovské od Pardubických). Číslo popisné 88, v okolí Kostelíčka Panny Marie bolestné (Kostelíček), byla zřízena vojenská nemocnice. Od Kostelíčka

Obr. 6 Kostelíček a jeho okolí dnes (viz www.commons.wikimedia.org).

také směřovala cesta ke kamennému mostku za tvrzí, jež tu bývala a odkazuje na ni ulice Ke Tvrzi.³⁶ V blízkosti se nacházela kancelář vystrkovského vrchního úředníka, již majitelem uvádí katastr pardubickou vrchnost. Nejen Staré město, ale také zrovna pojednávající vystrkovské parcely byly z velké části ve vlastnictví pardubické vrchnosti, ať už se jednalo o zahrady, špejchar a jiné parcely, stejně tak v době sepsání josefského katastru mnoho parcel šlechta odprodala do soukromých rukou. U řeky Chrudimky, vedle čísla popisného 90, se

³⁵ PALEČEK, Jiří. *Studánka - rybník*. KPP, [cit. 13. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Studanka_rybnik>.

³⁶ PALEČEK, Jiří. *Tvrz*. KPP, [cit. 13. 6. 2022]. URL: <<http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Tvrz>>.

nacházel vojenský hřbitov. Důležitým objektem byl v okolí Kostelíčka špejchar na uskladňování zrní.

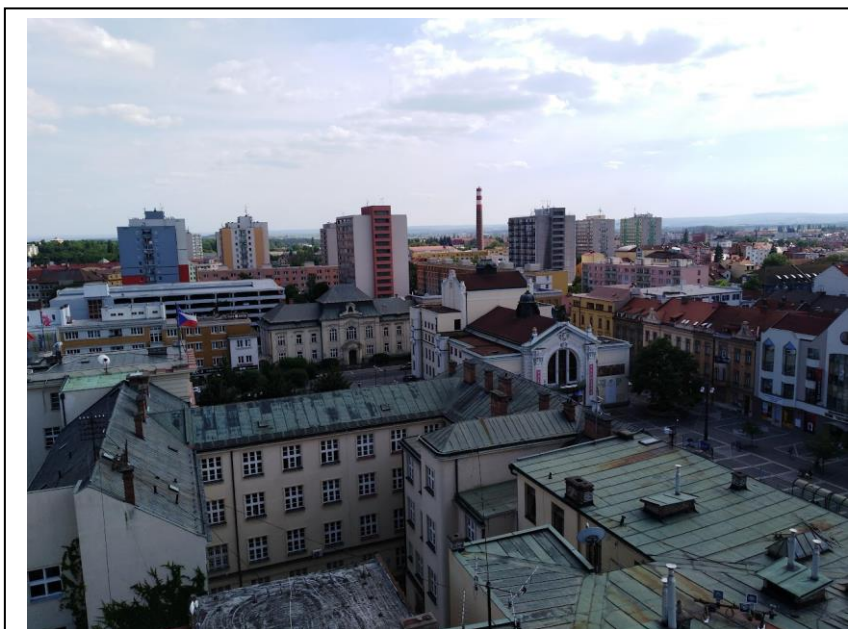
Nyní jsem s popisem znovu v okolí Požeračky, kolem jsou domy, zahrady, louky – například domy popisného čísla 107 až 109.

Dále se operát zmiňuje o Zeleném předměstí, konkrétně o řece Chrudimce od splavu mezi mlýny u mostu až po Nemošický mlýn, za tento úsek po řece se platil roční poplatek do panského důchodu. Podél řeky Chrudimky se objevuje spousta mlýnů a zahrad.

Zajímavé, respektive méně přehledné je, jak se popis v katastru znovu vrací k Bílé bráně a tamnímu opevnění. Už v dřívějším popisu jsem líčil několikero zahrádek, domků, příkopů a teď opět operát popisuje jiné zahrádky, domky a podobně. Pod číslem popisným 115 se nacházel domek se spáleništěm. Pod východní šancí Starého města stával dům pod popisným číslem 116 a číslo 117 představovalo obecní celnici (tzv. „celna“) u Bílé brány.

V tuto chvíli se s líčením města dostávám do městské části Dlouhé předměstí, situovanou za Zelenou bránou, nazývala se tak později pojmenovaná část Zelené předměstí.³⁷ Začíná od parcely číslo 481, domkem adresovaného číslem popisným 1. Směřuji k mostu přes městský příkop do Karlovy ulice. Pod popisným číslem 2 stával domek, jehož vlastnili dva majitelé. Jakmile katastr popíše pár domků a zahrádku, směřuje pohled na parcelu 488, kde sídlily pekárna a kůlna pro výrobu chleba s prostranstvím, patřící pardubické vrchnosti.

Další domky a zahrádky tvořily vzhled nejen Karlovy ulice. Jisté je, že z Karlovy ulice směřovala další ulice. Stejně jako v předchozí části města je obtížné odhadovat přesnou lokalitu objektů.

Obr. 7 V pozadí stojící paneláky na současné Karlovině (viz vlastní foto).

³⁷ THEIN, Pavel. *Dlouhé předměstí*. KPP, [cit. 15. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Dlouhe_predmesti>.

Další domy, zahrady a cesty v okolí Karlovy ulice popisuje operát, výjimečně pak obecní dvůr, o něco více stodoly a boudy. Boudy sloužily k hlídání před nepovolanou osobou na parcelu. Typickým prvkem parcel 550 až přibližně 600 jsou stodoly se zahradami, někde doplněné

Obr. 8 Vlevo hotel Veselka před zbouráním – asi rok 1971 (viz www.retrofotr.cz).

boudami. Na pozemku číslo 589 měla pardubická obec svoji chmelnici, tedy odsud si místní šlechta dovážela ke svému zámeckému a staroměstskému pivovaru kvalitní chmel. Parcela číslo 632 byla druhým špitálem ve městě, k ní patřila zahrada a 634 třetí špitál. Za

kostelem, který se v blízkosti nacházel, vedla hlavní dlážděná cesta k mostu přes městský kanál u Zelené brány. „Na Ptáku“, tento název označoval okolí dnešního Masarykova náměstí. Název „Na Ptáku“ vychází z následujícího: při lidových slavnostech se tu lukem nebo samostřílem střílelo na dřevěného ptáka na vysoké žerdi.³⁸ Významnou stavbou, uzavírající současnou třídu Míru, byl objekt Veselky, ten už zde stál od roku 1684 a v době sepsání josefského katastru byl jeho primárním účelem hostinec.³⁹ Kolem Veselky se nacházelo množství stodol.

Zhruba v místech, kde dnes stojí zimní a městský stadion, se v roce 1785 nacházely provozní objekty jako mlýn, soukenická valcha, kotlárna, huť a katovna.⁴⁰ U popisného čísla 59 byla umístěna stodola, chlěvy a kůlna, konkrétně naproti uvedenému mlýnu. Na parcele 669 stála lávka přes kanál Chrudimky, pravděpodobně na dnešní Sukově třídě.

Další pozoruhodným pojmenováním objektů byl lazaret, sídlící v panské chalupě a jestliže předchozí nemocnice nesli název „špitál“, bude v těchto objektech pomoci lidskému zdraví jistě nějaký rozdíl. Jisté je, že lazaret sídlil u

Obr. 9 Dnešní vzhled ze stejného místa z obr. 8 (viz vlastní foto).

³⁸ THEIN, Pavel. *Na ptáku*. KPP, [cit. 16. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Na_ptaku>.

³⁹ RAZSKAZOV, Jirí. *Pardubice v běhu staletí*. 32. vydání. Sezemice, 2012. s. 47.

⁴⁰ KPP. *Na Valše*. KPP, [cit. 17. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Na_Valse>.

splavu, nelze zcela určit u kterého. Bubeneč, ten sloužil jako hostinec mezi dnešními ulicemi Pernerova a Sladkovského⁴¹ u něhož se rozprostírala zbahněná louka, protože se nacházela u chrudimského kanálu; zahrádka a domek. Ulička směřující k významnému „kočičímu hrádku“, přezdívaného kvůli rejdišti spousty koček v nočních hodinách. A proč hrádek? Po roce 1648, kdy skončila třicetiletá válka, se postavené hradiště před útokem Švédů

Obr. 10 Pohled na dnešní Sukovu ulici, která kopíruje dřívější koryto městského vodního příkopu (viz www.mapy.cz).

rozšířilo za řeku na Zelené předměstí, a po útoku generála Torstensonova zůstaly některé části v ruinách, právě jako ta, přezdívaná „kočičí hrádek“.⁴² Pod hrádkem katastr zmiňuje rybníční lávku.

Následující líčení bude z místa zvaného „V Hendrychu“, ten podle josefského katastru (v překladu do dnešního jazyka): „Začíná v okolí Josefa Wolfa, podél pastev, Volšinek a řeky Chrudimky, napříč podél hranic nemošických a nazpátek podél silnice chrudimské, pak podél cesty Hendrychem až zase k okolí Josefa Wolfa.“⁴³ Na každé z parcel 751 až 759, je uvedena kůlna (z celkového počtu devíti), konkrétněji u Volšinek vedle řeky Chrudimky. Zastarale se předvolání k soudu říkávalo pŕuhon a instituce, spravující tyto záležitosti, se nacházela právě u zmíněné lokality řeky Chrudimky a v blízkosti městské Zelené brány. Spoustu ploch v Hendrychu pokrývaly louky, palouky a především pole. Jedno pole sloužilo například k pěstování chmelu (chmelnice). Josefský katastr popisuje u popisného čísla 0 jakési jezírko, je dosti pravděpodobné, že se jednalo o dnešní Matiční. Pardubice a Nemošice rozdělovala hrázka, jak přímo katastr popisuje. Skrz Hendrych vedla hlavní cesta od role Josefa Wolfa až po chrudimskou silnici a od ní (chrudimská silnice) další cesta směřující až k Nemošicím.

⁴¹ THEIN, Pavel. *Bubeneč*. KPP, [cit. 17. 6. 2022]. URL: <<http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Bubeneč&rozcv=v%9Ae>>.

⁴² ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 76-77.

⁴³ NA, JK Pardubice, kart. 669, inv. č. 1605, s. 47.

Za Stodolma je podle operátu označována lokace začínající od role Filipa Kratochvíla za stodolami podél cesty skrz Hendrych.⁴⁴ Stejně jako u Hendrycha dominují Stodolám role a operát zmiňuje tyto role konkrétněji v místě zvaném „Krtičky“, což dle uvedeného zdroje byly pozemky severně a východně od Drozdic.⁴⁵ Jedna z místních rolí patřila klášteru, pravděpodobně řádu sídlícího v centru Pardubic. Co je určitě nutné z katastru v této lokalitě zmínit je role s kotlinou u cesty ke stodolám, u popisného čísla 59, parcely 867.

Dostávám se k šestému místu, konkrétně Za obecním dvorem. Zde cituji popis lokality z katastru (v přepisu): Začíná od bývalých stodol sousedských, cesty k Spravedlnosti napříč podél chrudimské silnice ke hřbitovu svatého Jana, a nazpátek podél zahrad sousedských, až zase k bývalým stodolám obecním.⁴⁶ Hned za obecním dvorem se nacházelo pole a celkově právě pole dominuje tomuto místu, a to s napojením silnice od špitálu k Chrudimi.

V sedmém místě přední Domy Za Špitálem, které podle Josefa ohraničuje silnice za rolí Václava Holického, vedená podél Chrudimky, dále podél polní cesty od role Františka Ježka, a nazpátek jinou rolí a polní cestou a od role Jakuba Teplého, podél Pražské silnice až zpět pod roli Václava Holického. Mohli jsme zde setkat i s kostnicí a hřbitovem. Objevuje se tu také bod s názvem „Na ptáku“, jednalo se o louky a pastviny dnešních prostor Masarykova náměstí, ulic K Polabinám a nábřeží Závodu míru, *kde se konaly lidové slavnosti se soutěžemi ve střelbě z kuší "ku ptáku", na dřevěného ptáka na vysoké tyči.*⁴⁷

Osmou lokaci Prostřední hony k Spravedlnosti, začínající parcelou 905, popisného čísla 45, ohraničovala role Ohrada na špici dvou cest, jedná se pravděpodobně o začátek současné ulice 17. listopadu u třídy Míru, pokračující polem jiného měšťana naproti Spravedlnosti, cestou přes další role a po cestách k polní cestě od svatého Marka.

Devátým placem se dostávám před Dubinu, parcela 914 – rohová role naproti Spravedlnosti u chrudimské silnice a polní příční cesty role nejmenovaného měšťana. Dále se v katastru objevuje další role a polní cesty za Spravedlností, stejně tak stezník mezi poli směrem k Jesenčanům. Dostávám se k dalším polím, které jsou uvedené před Dubinou. Zmíněný stezník vedl jistě k Chrudimi, Jesničánkám a Dubině. Shodně jako u předchozích placů, i okolí Dubiny dominují pole. Parcele číslo 932 vévodí hraniční kopanina, tedy linie území města Pardubice

---

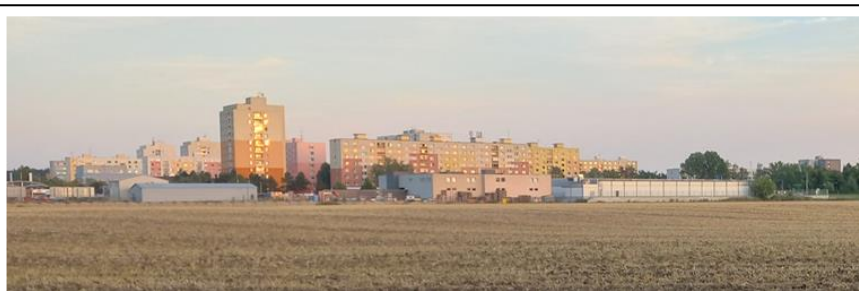
⁴⁴ Tamtéž, s. 48.

⁴⁵ KPP. *Na Krtech*. KPP, [cit. 21. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Na_Krtech>.

⁴⁶ NA, JK Pardubice, kart. 669, inv. č. 1605, s. 69.

⁴⁷ PALEČEK, Jiří. *Pod ptákem*. KPP, [cit. 22. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Pod_ptakem>.

(Dubina byla a je na kraji území Pardubic). Podél stezníku k Chrudimi se též nacházel borový les, za ním se rozprostírala pastvina.

Obr. 11 Pohled na dnešní sídliště Dubina (viz vlastní foto).

Desátým místem, které je popsáno, byly troje Hony za Dubinou. Začíná polní cestou skrz přední a prostřední hony za Dubinou, skrz pole na předních honech (parcelního čísla 942), stezníku směrem k Dražkovicím, přes příkop u stezníku a jiné role, hony a příkop až do Dražkovic.

Jedenáctý plac nesl název „Bory“. Těmi se pravděpodobně myslí oblast luk na Skřivánku, která je dnes zastavěna.⁴⁸ Role proti kapli svatého Marka u křižovatky dvou cest je začínající parcelou (číslo 961). Kromě většiny rolí jsme tu mohli najít například špitál svatého Jana Křtitele, zmíněné louky, příkopy a směrem k Dražkovicím též pastviny. Jak už z názvu napovídá, nacházely se tu též bory, jak soukromých osob, tak velký bor majitelů města. Číslo popisné 107 (parcely 1037), tvořil les olší (olšina) mezi velkým a zadním borem. Jisté je, že velký bor byl přes jednu roli u hranic s Jesničánky a tato role stála podél zadního boru, který patřil pardubické obci a byl situovaný ihned u hranic s Jesničánky. Výše řečená olšina se nacházela u příkopu odpadní vody jesničánského rybníka. Několikrát je tu zmíněná městecká cesta, směrem na Heřmanův Městec, vedená až ke kapli svatého Marka a mimo Pardubice přes Třebosice. Toto borské místo zakončuje parcela 1070 – mostek na městecké cestě přes příkop od jesničánského rybníka.

Dvanáctým placem byla plocha tzv. „Za Svatým Markem k Březinám“. Začíná ohrazenou kaplí svatého Marka, u níž stálo pole obklopené dvěma cestami podél pole nespécifikovaného měšťana. Jisté je, že kousíček za kaplí stávala klášterní role. U hranic s Třebosicemi se nacházely pastviny až k cestě směřující do Městce podél popkovické obce, pardubických olšin a březiny, dále po cestu k Svítkovu. Kromě lesů z olší byly v tomto okolí situovány též lesy

⁴⁸ KPP. *Mezi bory*. KPP, [cit. 24. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Mezi_bory>.

březové a doly – je možné, že se ve zmíněných dolech těžil buď čedič (znělec) nebo vátý písek.⁴⁹

Třinácté místo Za Rybníčkem proti Popkovicím a Svítkovu začíná parcelou 1108, porostlá pastvinou u pole pod Nářeckým rybníkem. Pod parcelním číslem 112 rostl dubový les (nezapomínejme na slovo „dub“ v názvu města „Pardubice“). Jiné dubové lesy stáli určitě u hranic s popkovickou obcí. U jednoho pole se nacházela olšina a také příkop mezi ní (olšinou). U popkovické cesty a stezníku do Svítkova byly umístěny další pole. Uvedený stezník vedl od přerovského rybníka do Svítkova. Přerovský rybník stával na místě, které je dnes pokryto lesem Zelenobranské dubiny.⁵⁰ Mnoho dalších polí se zde objevovalo rokem 1785, tedy se vznikem josefského katastru. Na parcele 1144 (čísla popisného 0) leželo pole, které dříve patřilo cechu. Tento plac je zakončen tzv. „katovým mostkem“ přes strouhu z jesničánského rybníka.

Postupujeme do čtrnácté části Polabiny ke Svítkovu, začínající polem za přerovským rybníkem. Spoustu polí je umístěno podél silnice do Svítkova. Poli a loukami parcely 1165 zde začíná popis Polabin. Role na břehu Labe oddělovala Svítkov od Pardubic. Dále se tu nachází dodnes existující strouha, v současné době bez tehdy existujícího mlýna. V blízkosti se také nacházel špital, pojmenovaný po svatém Janu Křtitelovi (popisné číslo 48), avšak katastr tvrdí, že leží na území Zeleného předměstí. Jiná cechovní role, čísla popisného 90, byla umístěna v Polabí. Od Přerovského rybníka, z jeho levé i z pravé strany, směřovala cesta do Polabin. Mohli jsme tu najít i jezero u louky čísla popisného 90 – jak bylo výše zmíněno, šlo o pole, jež bylo děleno s loukou. Za paloukem, s popisným číslem 124, se nacházela bažantnice, tedy místo k umělému chovu bažantů. Stará bažantnice stála u cesty od svaté Trojice. Dále je uveden ostrov Nechvíle, myšlen dnes poloostrov u slepého ramene Labe za Rosicemi, jinak obklopený především mokřady a lužními lesy.⁵¹

Nyní jsme už v patnáctém placu, pojmenovaném „Polabiny ke Svaté Trojici“. Začíná rolí u Svaté Trojice u stezníku a cesty do Polabin, parcelou 1235. Vedle předcházejícího pole stály lázně. Kromě polí se zde nacházeli také louky, palouk, jezero a u břehu Labe rokliny. Josefský katastr uvádí pod kaplí svatého Marka jezírko na louce poblíž Polabin, což by odpovídalo místu někde v blízkosti dnešního skateparku, školy, lesíka a panelových domů na sídlišti Závodu míru. Pod kaplí je též zmíněn ostrov Bartoloměje Stohla, místního obyvatele a vlastníka mnoha

---

⁴⁹ ROSŮLEK, F. *Doly, lomy, písničky, hliníky*. KPP, [cit. 27. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Doly_lomy_pisniky_Hliniky&rozc=p%F8%EDroda>.

⁵⁰ KPP. *Přerovský rybník*. KPP, [cit. 27. 6. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Prerovsky_rybnik>.

⁵¹ KPP. *Ostrov*. KPP, [cit. 29. 6. 2022]. URL: <<http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Ostrov>>.

parcel ve městě, stejně tak tu stál lužní les. Od kaple vedla polní cesta do Polabin. U louky na Ptáku, která byla popsána výše, stávaly vrby. Plac je zakončen řekou Labe od říčky jednoho mlýna až po ostrov Bartoloměje Stohla, v jejíž úseku se musel platit poplatek do městské pokladny nejvyšších pardubických představitelů města.

Šestnáctou částí je lokalita pojmenovaná „Na Zábradlí“. Poloha této lokality byla v místech dnešní ulice U stadionu.⁵² Začíná parcelou číslo 1344 a číslem popisným 107 – loukou pro chov obecních býků, tedy pravděpodobně v místě pozdějších jatek, nedostavěné sportovní haly a Okresní správy sociálního zabezpečení. Pokračuje loukami a poli v okolí. Jedna louka je zmíněná u škarpy od valchovského splavu podél panských pastvin. Též je v operátu zmínka o blízkosti ostrova, o jaký ostrov se jedná nelze z katastru odvodit.

Sedmnáctý plac je Za labským mostem vlevo, umístěným vpravo od Labe, avšak po levé straně od labského mostu, směrem na nízké břehy, o nichž bude zmínka v další části. U mostu

Obr. 12 Současný pohled na místo, kde stávala kaple svatého Josefa, konkrétně v pravé části za silnicí (viz vlastní foto).

se zřejmě už od dob Pernštejnů stáčela řeka Labe k současnému slepému ramenu na Stavařově, nicméně na ploše se nacházely jak louky, tak pole, směrem na Nízké břehy též polní cesta. Také tu stály kamenné mostky, ty však byly z hlediska daňového přínosu neúčinné. Pod parcelou číslo 1371 stála kaple svatého Josefa, umístěna naproti hostinci, dnes Restauraci U Josefa. Poprvé je tato kaple

uváděna v dochovaných pramenech z roku 1728, to už však nějakou dobu existovala.⁵³ Poblíž se nacházelo také jezero.

Pod osmnáctým místem se skrýval plac s názvem „Za nízkými břehy“. Místo se rozprostíralo na dnešních loukách a lesích pod dnešním sídlištěm Polabiny naproti lokalitě

⁵² KPP. *Na zábradlí*. KPP, [cit. 4. 7. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Na_zabradli&rozc=ulice>.

⁵³ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 83.

Závodu míru.⁵⁴ Nejdříve začíná cestou od zmíněných břehů podél Labe až k ostrovu Karla Domažlického (mnoho z ostrovů nemělo oficiální název, a tak se používalo pojmenování podle jeho držitele nebo větší části plochy ostrova). Stejně jako dnes byly v té době na place převážně pole a louky. Parcela 1385 popisuje příkop odpadní vody z jezera za nízkými břehy. Některé louky tu hraničili s loukami na území Trnové, která byla samostatnou správní jednotkou. Směrem k Rosicím směřoval mezi rolemi stezník a od zmíněného jezera vedla cesta do Trnové.

Pod devatenáctou částí je v katastru lokalita zvaná „Za Labským mostem vpravo“, začínající dlážděnou silnicí od dnešního zdymadla až ke kapli svatého Josefa, což kopíruje současnou kunětickou ulici. U cesty, stejně jako dnes ležela vlevo louka, u které se vybíral poplatek za přejezd labského mostu (bylo uvedeno výše). Kromě louky u silnice se zde nacházely pastviny a pole, směřující směrem k hranicím s Hradištěm (dnes obec Staré Hradiště). Kolem tu stávala vrbová ohrada, která tento kout města oživovala výsadbou neobvyklých stromů. Za připomínku též stojí, že u pobřeží Labe katastr uvádí porost mechů, v blízkosti kterých stával ostrov a jezero a další porost se nacházel dále od řeky, směrem na cihelnu, kde v 2. polovině 20. století vzniklo panelákové sídliště. Poblíž prvně řečeného porostu stál příkop odpadní vody z jezera. Na tomto místě se nacházela i bažantnice, u které se rozprostíraly louky a pole. Straň, jež byla zmíněna v operátu na následující parcele, nebylo možné přesně lokalizovat.

Dvacátým placem byly pojmenovány „Ostrov u Lažanek“, mohly se rozprostírat na místě nynějšího parku Na Špici a oproti jiným částem města představovaly jen několik parcel. Začíná polem, čísla popisného 46, u řeky Chrudimky na okraji luk. Byly zde další louky a pole a podél porostu u řeky Chrudimky ležel ostrov.

Dvacátým prvním placem byly Polabiny pod Lažanky, jehož první parcelou byla louka podél rybníční strouhy od haltýře a následně i jiné louky. Směrem na další ostrov vedla cesta u Labe. U řečeného příkopu (strouhy) a cesty byla situována zahrádka se stodolou. U cesty se nacházely především role, dále porost, přes zmíněnou rybníční škarpu mostek, jezero, a jiné louky. Na uvedeném ostrově byla také louka a role, kolem těchto míst byla vybudována hrázka u Labe, zřejmě ta, která dnes stále leží vedle cyklostezky na Kunětickou horu (u koupaliště na Cihelně). V blízkosti vedla městská strouha a od zmíněné cesty vedla napříč jiná cesta. U městské škarpy se nacházela zahrada se stodolou. Pod městskou strouhou stávala další škarpa, propojující nový rybník a Polabiny. Přes tuto strouhu se dalo mostkem po cestě přejít směrem

---

⁵⁴ KPP. *Nízké břehy*. KPP, [cit. 7. 7. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=Nizke_brehy>.

na Polabiny. V blízkosti zmíněných míst se dalo mostem přejít přes Labe k Židovu. Mezi dvěma cestami se nacházela bažina a vedle ní další z mnoho polí uvedených na zdejším placu.

Dvacátou druhou část tvořily Polabiny za Úzkým, což je místo, kde Haldu odděluje od Labe úzká hráz se stezkou u chatové oblasti směrem na Sezemice.⁵⁵ Začíná parcelou 1642 s popisným číslem 121 – loukou ve špici za Úzkým na ostrově u Labe a u mýtské strouhy. Pokračuje rolí u kanálu Halda. Na ostrově u Labe a mýtské strouhy stály louky, několik rolí a porosty a přes škarpu za Úzkým byl postaven mostek na Polabiny. Za mostkem se nacházelo další pole a stejně jako na ostrově i porost. Dále pak pokračují převážně role a louky. Na závěr je tu zmínka o jalové strouze, tekoucí z mýtské škarpy do Labe, ležící pod jednou rolí u Labe a hranic s Počaply.

Dvacatý třetí plac, s označením „Hůrka nad novým rybníkem“, začíná loukou pod rolí u mýtské strouhy. Nad řečenou loukou se též rozprostíralo pole, stojící u cesty do Polabin. Další cesta u mýtské škarpy a jiného pole směřovala z obce na pole nejmenovaného majitele. Z druhé strany směřovala cesta na Hůrku k rolím zmíněného nejmenovaného vlastníka. Ostatně na Hůrkách byl příkop a jak z názvu tratě vyplývá též „nový rybník“, ten se konkrétně nacházel u dnešní ulice Do Nového.⁵⁶ Nelze zapomenout zmínku o dvoře, stojícího na tomto honu pod parcelou 1672 s popisným číslem 135. Pod hrází nového rybníka jsme si v epoše operátu Josefa II. mohli všimnout dalších porostů.

Dvacatá čtvrtá trať nesla pojmenování „Rybník nový pardubický“ – zmíněným rybníkem byl ten s předchozího odstavce, občas se k němu přidával přívlastek „pardubický“. Úsek je ohraničen loukami mezi hrází a pardubickou pastvinou, kousek od vystrkovské obce. Pokračuje cestou z hlavní hráze po vnitřní hráz rybníční a dalšími loukami kolem.

Dvacatý pátý hon označený „Nad novým rybníkem u kříže“, začíná parcelou 1716, a to loukou mezi rohem nového rybníka a ohradou. Jednotlivé části zmíněné louky vlastnilo mnoho majitelů, neboť tato louka byla plochou velká. Jeden z držících části louky měl vlastnictví u pastvin a podél olšin nejvyšších představitelů Pardubic. Naproti olšině, podél místní louky byl usazen z názvu uvedený kříž. Jedna z luk, ležící u jiné louky, zde byla zbahněná. U okraje rybníka a louky se rozkládalo další pole. Směrem na Spojil tu katastr zmiňuje mostek, přes který vedla silnice na Sezemice. Jiné cesty, jedna k témuž mostku, druhá k novému rybníku

---

⁵⁵ PALEČEK, Jiří. *Halda*. KPP, [cit. 19. 7. 2022]. URL: <http://www.parpedie.cz/cti-zaznam.php?id=kanal_Halda>.

⁵⁶ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 94.

vedly od Vystrkova, skrz následné uličky. Další cesta se od rybníka táhla ke Studánce. Pod studánkou u cesty se nacházelo pole a olšina. Následovalo jiné pole, louky, příkopy, olšina, cesty a palouk. Dubinský les se nacházel na území dnešní Hůrky a Spojila a dále směrem na sezemické Počaply. Nakonec pokračuje rybníkem u Spojila.

Dvacátý šestý plac, pojmenován „Pod a nad rybníkem Spojilem“ začíná hlavním odpadem ze spojilského do nového pardubického rybníka. Přes daný odpad vedl mostek s cestou skrz Úzké do Polabin. Podél pardubických pastvin stála role v blízkosti Počapel. Pod Spojilem se nacházely dva mostky, tyčící se skrz škarpu, a to přední a zadní mostek, mezi nimiž vedla silnice přes pastviny. Zmíněná strouha se vlévala do té mýtské. Také u Počapel stával borový a dubový les, role a louky. Od Počapel na Dubinu vedla cesta a jak dnes známe silnici z Dubiny na Sezemice přes Počaply, ta tu už také stála, byl to jeden z hlavních tahů vedoucích z Pardubic. U spojilského rybníka se táhl do výšky les z Olšin, kousek od hranic počapelských a sezemických. Jinak se na trati nacházel i březový les.

Dvacátou sedmou tratí s označením „Od Vystrkova k Židovu“ operát neuvádí parcelní čísla 1806 a 1807, ale tento hon začíná číslem 1808, což zahrnovalo louku a více polí u zahrady jednoho měšťana a dlouhého příkopu. Tento příkop stával od Židova k Haldě, přibližně kolem dnešní průmyslové školy. Od uvedené louky a role vedla cesta. U cesty se nacházel mimojiné palouk. Hon převážně obsahoval role, dále také olšiny, jiné palouky a cesty, strouhu studáneckého rybníka a hony.

Dvacátá osmá část nesla název „Za mostečkem ke Studánce“. Začíná cestou od Vystrkova skrz uličky doprostřed hráze studáneckého rybníka. U Kostelíčka, mýtské silnice, domku měšťana a uliček nad paloukem, pod Studánkou leželi pole. Pod jedním z těchto polí u strouhy ze studáneckého rybníka se nacházel okraj louky a přes zmíněnou škarpu mostek. Pod hrází rybníka byla olšina a dále za rybníkem pastvina.

Dvacátý devátý plac, pod názvem „K Pardubičkám“, je posledním honem dřívějších Pardubic. Začíná rolí za Kostelíčkem u cesty k Pardubičkám i menším kouskem jiné role a cesty k řece Chrudimce. Následovaly další role u cesty směrem na Pardubičky a někde v těchto místech se nacházel kamenný mostek. Od zmíněných rolí se táhnul příkop, je možné, že přes něj byl postaven uvedený mostek. Od téhož mostku vedl též stezník ku Drozdícím, podél něj se rozprostíralo pole, některé jeho části v malém kopci. V kopci směřovala k zadním polím další cesta. Znalý Pardubičané vědí, které lokalitě se říká „Pod Vinicí“, a právě názvem „pod

vinicí“ se katastr zmiňuje o louce, poli a polní cestě, napojující se na dolní cestu k Pardubičkám. U této lokality stávaly také vrbové porosty a domek se zahradou.

Stabilní katastr:

Nyní se přesunu k popisu stabilního katastru, ten město Pardubice ukazuje v roce 1839, tedy o 44 let později než josefin. I zde začnu centrem města v hradbách a následně budu pokračovat ostatními částmi, ovšem už ne dle tratí josefského katastru.

Stejně jak u josefského operátu, i zde pod popisným číslem 1 je uvedeno nádvoří s palácem pardubického zámku, honosnou pernštejnskou stavbou. Od nádvoří je vidět na mapě kamenný most přes příkop, vedoucí k velkému náměstí obklopeného hospodářskými budovami s číslem

Obr. 13 Centrum města ve stabilním katastru z roku 1839 (viz www.ags.cuzk.cz).

popisným 2, dnes známým svým častým pobytům pávů. Kolem zámeckého areálu jsou krásně vidět a téměř stejně vypadající jako v současnosti, valy s rondely na jejich hranách – dříve se tu ovšem navíc pěstovalo ovoce včetně vína. Směrem na Příhrádek tu nestál most, ale na náspe vedla cesta, podél ní byly usazeny kříže a stromy. Mezi zámeckým areálem a Starým městem, dříve na místě při obléhání města zatopené vodou, se nacházely především louky, jinak též pastviny pro chovná zvířata, cesty do Starého města a k Labskému mostu, a to ve stejných polohách tras, jak je známe dnes.

Staré město se příliš z dnešního pohledu nezměnilo, některé prvky, které tu byly na konci 30. let 19. století však dnešní návštěvníci buď zčásti nebo zcela nenajdou a musí si je představit. Když se vydáme od Příhrádku, budeme kopírovat nejen současné ulice skrz Staré město, ale také většinu objektů. Co bylo jiné a dnes si to všimneme jen zčásti bylo pokračování kanálu Halda akvaduktem přes Chrudimku.⁵⁷ Skrz město v hradbách (přesněji pod mostkem, současnou ulicí Na Trísle, staroměstským valem a hradbou, za domy dnešní ulicí Svaté Anežky

⁵⁷ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 71.

České, tunelem pod Pernštýnskou ulicí, podél ulice Pod Sklípky, pod mastnými krámy a za kostelem svatého Bartoloměje se napojila na městský vodní příkop, tekoucí podél současné silnice ulicemi Jáhnova, začínaje přibližně v místě současného Prokopova mostu, dále Náměstím republiky, Sukovou třídou atd. Právě zbytky tohoto kanálu Halda skrz Staré město dnes uvidíme u Wernerova nábřeží a mezi farním úřadem a bartolomějským kostelem. Jinak neinformovaní obyvatelé města nebudou vědět, že ulička Klášterní, vedoucí od kostela Zvěstování Panny Marie až na Pernštýnské náměstí nebyla průchozí, byla zastavěna budovou již zrušeného minoritského kláštera.⁵⁸ Na ploše, kolem dnešní zastávky hromadné dopravy Krajský úřad, směrem do centra, se nacházela neplodná půda, která nebyla ničím zastavěna. Jak bylo výše zmíněno, i v době Stablního katastru se do východní části fortifikovaného města vstupovalo skrz Bílou bránu a na západní straně přes Zelenou bránu, jinudy to nebylo možné.

Jamile se prošlo pod Bílou branou, ocitlo se na Bělobranském náměstí, začátku Bílého předměstí, které se do dnešní doby z leteckého pohledu téměř nezměnilo, těch několikero změn spočívalo například v zřídka zastoupených roubených stavbách nebo jiných budovách, a to v místech dnešních bytovek na nároží u mostu. Dnešní Labská je v podstatě téměř totožná s pohledem uvedeným ve stabilním katastru, s výjimkou objektů v místech dnešní lodí na pevnině. Na druhou stranu Chrudimky se dalo dostat skrz dřevěný most s pilíři. Přibližně v místech bývalých pernštejských hradeb se v době Stablního operátu před kostelem svatého Bartoloměje nacházeli stáje, zalamující se do písmene „L“, postavené už v roce 1776.⁵⁹ Od historického centra města přes městský kanál šlo přejít dohromady pěti mosty nebo lávkami, a to za Zelenou branou, u dnešní elektrotechnické školy, a třemi lávkami na Komenského náměstí.

Směrem od Labského mostu na západ se nacházely na dnešním volném prostranství (dříve jatka) 3 zděné budovy, uprostřed a na jihu, v místě, kde dnes stojí OSSZ a vila, obklopeny ovocnými zahradami, rolemi, chmelnicemi, loukou s ovocnými stromy a pastvinou. Dnešní Nábřeží Václava Havla s okolím zimního a letního stadionu pokrývaly zase 3 roubené a 1 omítnutá stavba, převážně plochy luk a rolí, dále větev městského příkopu a kamenolom. Do období regulace toku Labe ve 20. století, meandrovala řeka současným slepým ramenem podél jezera Bajkal, na místě současného toku se nacházela obecní pastvina. Celé toto území na severu neslo i ve Stablním katastru název „Zábradlí“ a na jihu „Kupferhammer“ (hamr⁶⁰ na měď) a

---

⁵⁸ RAZSKAZOV, Jiří. *Pardubice v běhu staletí*. 32. vydání. Sezemice, 2012. s. 28.

⁵⁹ Tamtéž, s. 99.

⁶⁰ Hamr = ocelářská a kovářská dílna, která je vybavena kováčím strojem poháněným vodním kolem (zdroj: Wikipedie)

„Walcher Mühle“ (valcha⁶¹). Obě větve městského vodního příkopu se poté sloučily v místech dnešní televizní věže, aby se následně vlily do Labe. Nesmím zapomenout zmínit soudobý hlavní silniční tah na Bohdaneč a Hradec Králové, nacházející se v dnešní ulici U stadionu.

Když se přešlo mostem přes příkop za Zelenou bránou, došlo se k místu, kterému se říkalo „Kopeček“ – jeho pojmenování vycházelo z období Třicetileté války, kde na daném místě čněl navršený val se zbytky zdiva opevnění, pocházející právě z této doby.⁶² Směrem dále, po současné třídě Míru, stály zelinářské zahrady, pokrývající poměrně velkou plochu. Třída Míru byla obstoupena zděnými budovami, z nichž za některými operát ukazuje menší zelinářské zahrádky a severně i jižně od třídy se nacházeli hlavně pole. Třidu uzavíral na jedné straně hotel Veselka a na druhé obecní i soukromá pastvina a pole (dnes na tomto místě stojí objekt, v němž sídlí obchodní řetězec McDonald's). Za zmíněnou soukromou pastvinou stál kostel svatého Jana křtitele se zbytky hřbitova, nacházejícího se v místech současného parku ulice Bratřanců Veverkových.

Jak bylo zmíněno výše, jižně od třídy Míru se nalézaly v drtivé většině především pole. Výjimka bez role se nacházela u silnice na Chrudim, dnes u ulice Na Spravedlnosti a jak už z názvu vypovídá, byla zde městská šibenice, kde byli popravováni místní zločinci. Kolem areálu šibenice mělo město menší obecní pastvinu. Od šibenice se směrem do historického centra pardubické obce dalo dostat diagonálně cestou až na Karlovinu, kde se cesta napojila na současnou ulici Arnošta z Pardubic v místě tzv. „rychlodráhy“ a podchodu na Rokycanovu ulici a dále dnešní ulicí Karla IV. až k mostu přes městský příkop u nynější střední elektrotechnické školy.

Na Karlovině, kterou Stabilní katastr v německém jazyce označuje jako „Carls Gafse“ (Karlova ulice), stávala v místech současné elektrotechnické školy menší dřevěná stavba s loukou a podél ulice omítnuté objekty s poli a loukami. Jinak zástavba kopírovala současný pohled na mapu, až na několik staveb (v prostoru dnešního Východočeského divadla se Smetanovým náměstím), polí, luk, pastvin a zahrady kolem Jindřišské ulice.

Směrem na druhou stranu k řece Chrudimce byly situovány rovnoměrně pole a louky. Vedle těchto míst řeka Chrudimka meandrovala územím současného Matičního jezera. Na pravém břehu, směrem k dnešní Štrossovi ulici znovu převažovaly role a suché louky s menšinou dřevěných objektů a louky s ovocnými stromy. Hned z druhé strany, za Štrossovou

---

⁶¹ Valcha = nástroj, používaný k praní textilií a výrobě plstí (zdroj: Wikipedie)

⁶² ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 76-77.

ulicí, stál a dodnes se nachází Kostel Panny Marie Bolestné (tzv. „Kostelíček“), který uzavíral tuto část před dalšími rolemi a loukami směrem na Vystrkov.

Současná ulice Dašická kopíruje tehdejší cestu na zmíněný Vystrkov, což je dnes čtvrť Slovan. Vystrkov měl početné zastoupení dřevěných staveb, naopak těch zděných tu bylo málo. Zástavba oproti dnešku zasahovala však přibližně jen k ulici Spojilská, následovaly role, několik luk a pokračující cesta na Vysoké Mýto, zatačející se přes současný přejezd,

Obr. 14 Vystrkov na stabilním katastru (viz www.ags.cuzk.cz).

opisující Dašickou ulicí. Těsně za Fibichovou ulicí končilo území Pardubic na východní straně. Mnoha lidem, kteří se zajímají alespoň zčásti o historii území, se u Slovan určitě vybaví zdejší kaplička Panny Marie, ta stávala na rohu Dašické a Spojilské ulice, ovšem až od roku 1904, tedy až o 65 let později, než pochází mapové zobrazení Stabilního katastru.⁶³

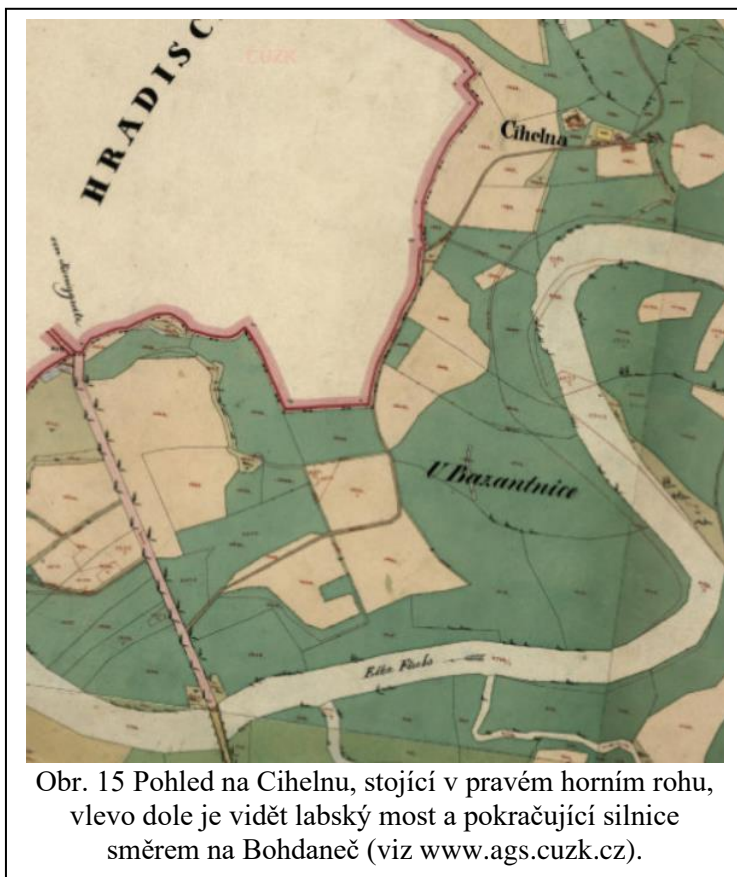
Severně od Vystrkova se přibližně s ulicí Radiomechaniků, na západě pak s ulicí Na Drážce a následně uhlopříčně s dnešními garážemi nacházeli hranice města s obcí Studánka. Právě mezi vystrkovskou zástavbou a spojilskými hranicemi se z větší části nacházela velká soukromá pastvina a další 3 menší pole a louky. Podél hranic s ulicí Na Drážce leželi pole a vedle esovitě zatačející se louka s občasnou výsadbou listnatých stromů. Zhruba polovina současného sídliště Dubina byla rozdělena na území dvou obcí – zatímco jihozápadní patřila Studánce, severovýchodní naopak Pardubicím. Opačně tomu bylo s hranicí se Spojilem, jež kopírovala tu dnešní na konci dubinské bytové zástavby. Toto území obsahovalo rozlehlé role a na severu několik parcel obecních pastvin. Směrem k Počapelským Chalupám byl stejně jako dnes situován rozsáhlý smíšený les, oddělující východní linii Spojila. Silnice na Sezemice a

⁶³ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 86.

ulice Hůrka byly totožné se současnými. Právě kolem uvedené ulice stávala osada zvaná „Mayerhof“, v překladu Panský dvůr, zde je krásně vidět, jak se dnešní spojené domy (čísla popisného 103 a 158) ztotožňovaly s objektem z dob stabilního operátu. Dále následovali podél ulice pole s výstavbou objektů a poté jako dnes pole, louky a pastviny s částí listnatých stromů. V těchto místech rozdělovala řeka Labe, stojící ještě na katastru Pardubic, s obcí Brozany.

Horní Polabina, plocha severně od Židova až k Labi, se dodnes téměř vůbec nezměnila, louky doplňují množství polí. Nejvýraznější změnou byl tok řeky Labe, meandrující tehdy do písmene „M“, u současného koupaliště Cihelna se napojoval na dnešní regulovaný tok.

Když jsme se následně dostali k Cihelně, místní současníci si představí tuto část kolem univerzitního kampusu. Jenže dřívější Cihelna stávala o něco více na východ, jejíž plochu pokrývaly hlavně louky, doplněné poli, zástavba byla minimální. Málokdy se stává, že historicky zastavěné území není v současnosti zastavěno – výjimkou se ale stala malá osada v této čtvrti u meandrujícího Labe (dnes mezi rozvodnou a slepým ramenem) čítající dvě spalné, jednu nespalnou a jednu rozestavěnou budovu, po které tu dnes najdeme jenom louku. Kromě zmíněných objektů je zde vidět kamenolom, jehož prospěch tkvěl převážně ve

Obr. 15 Pohled na Cihelnu, stojící v pravém horním rohu, vlevo dole je vidět labský most a pokračující silnice směrem na Bohdaneč (viz www.ags.cuzk.cz).

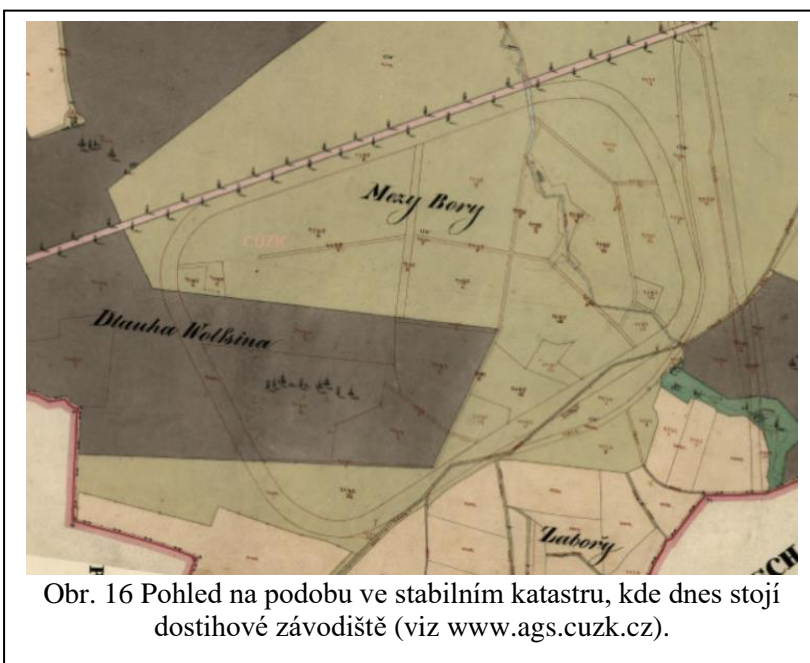
stavebnictví. Je zvláštní, že tu na mapě Stabilního katastru nevidíme znázorněnou kapličku svatého Josefa (dnes u kruhového objezdu s ulicemi Kunětická a jinými), protože od roku 1822 do 1952 tu normálně existovala.⁶⁴ Právě za touto kapličkou končovalo území Pardubic a dále se přešlo buď na východ do Hradiště nebo na západ do Trnové. Jižní části, dnes známé především výše zmíněným koupalištěm, lanovým centrem a státním závodem Povodí Labe, dominovaly louky a méně pole – katastr nazývá toto prostředí „U

⁶⁴ ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. s. 83.

Bažantnice“. Západně od Kunětické ulice, jak již víme, meandrovalo Labe podél jezera Bajkal a jakmile se dostalo i na nynější řečiště u soutoku městského kanálu, pokračovalo nad lokalitou Polabina pod Ptákem.

O lokalitě U Ptáku, nacházející se v místech současného obchodního centra Atrium, víme z josefského katastru, že se tu konávaly soutěže ve střelbě na umělé holuby a z dnešního hlediska stávala Polabina Pod ptákem v místech nábřeží Závodu míru. Zde je krásně vidět, jak role, parcelních čísel 1726 a 1727, kruhovitě obstupovaly louky a ze severovýchodu obecní pastviny. Západně pokračovaly přibližně stejnou rozlohou plochy luk a polí.

Od třídy Míru směrem k dnešnímu nádraží vedla tehdy také silnice, odbočující u osady Svatého Marka (dnes autobusové nádraží) diagonálně k Pražské ulici a pokračující, tak jako

v současné době, kolem závodiště (nestálo tu ještě) směrem na Přelouč. Kolem této bývalé silnice se široko daleko nacházela pole – přibližně v oblasti nynějších ulic od náměstí Československých legií, Skřivánku a na Dukle. Když už jsem zmínil dostihové závodiště, to, že ještě neexistovalo, neznamená, že se plocha nepodobala

něčemu podobnému. V místě se totiž nacházely tak dvě desítky obecních a soukromých pastvin, nejrozlehlejších na celém území Pardubic. Místo bylo pojmenováno „Mezi Bory“. Jen část teritoria současného závodiště obsahovalo smíšený les, zvaný „Dlouhá Volšina“ – ten kdo každý rok sleduje dostihy Velké pardubické, jistě si z televizních obrazovek všiml, že i dnes tu žokejové s koňmi v části závodu běží skrz les. Jižně od pastvin, až k hranicím s obcí Jesničanky se už rozprostírali jenom pole a západně pokračující les, táhnoucí se severně přes přeloučskou silnici, a také pole u hranic s Popkovicemi. Vpravo vedle silnice na Přelouč, nyní u nadjezdu Paramo, byl situován drobný plácek pole s probíhající výstavbou objektu a o něco větší území obecních pastvin. To nejdůležitější, co se tu dle stabilního katastru uvádí, je Militair Reitschule (vojenská jezdecká škola), v jiných zdrojích se ale žádné informace o této škole nevyskytují.

Samotný Svítkov sice tehdy nepatřil jako dnes Pardubicím, ovšem jeho současná plocha zasahovala z východní poloviny do dřívějšího města, tzv. „U Svítkova“. Na jeho teritoriu stávaly v přesile parcely rolí, v malých územích pozemky luk a lesů. Tehdejší Svítkov byl lokalizován na západě nynějšího.

Co se týče Zadní Polabiny, její zastavěný vzhled se do dnešních dnů téměř nezměnil. Rozdílů nyní najdeme u záměny lesů za louky a drobné regulaci Labe.

Když se v současné době řekne „u Trojice“, vzpomene si jistě část usedlíků, že se nachází za čtyřproudovou silnicí a železniční tratí na Chrudim. Za dob stabilního operátu se této lokalitě, stejně jako dnes, říkalo „U Svaté Trojice“ a nad ní pak „Pod Svatou Trojicí“. Tato část jako předchozí nepoznala s dneškem velké změny, ale rozhodně více než Zadní Polabina. Kolem současné ulice U Trojice přibylo v současnosti o něco více stavebních objektů nebo lesy nahradily louky. Také čistička odpadních vod, dříve ještě neznámá služba, zde byla později postavena a v severní části Trojice meandrovala řeka jiným řečištěm. Katastr ukazuje severně nad stavbami mokrou roli, tu naopak už dnes nalezneme stěží.

Na jih od lokace Mezi Bory, tedy tam, co dnes leží dostihové závodiště, byla situována hraniční část města, jen s rozlehlým polem, tzv. „Záboří“ a východně od Mezi Borů, pak několik pozemků luk s minimem listnatých stromů a parcely jehličnatých lesů. Dále tu leželo obrovské pole až k silnici na Chrudim. Pole výjimečně obklopovalo malé obecní a soukromé pastviny a dokonce ještě menší loučky a jeden dřevěný objekt s dalším ve výstavbě.

Následovala část Malé Jesničanky (v katastru pojmenováno německým ekvivalentem „Klein Jesniczan“). Její zástavba začínala mezi dnešními ulicemi Na Záboří, Demokratické mládeže a V Ráji. Tu stálo 11 zděných staveb, nacházely se zde také louky, pastvina a chmelnice, místní pivaři měli o zábavu postaráno. Směrem na jih stála jižní hranice města, ale mezi zástavbou a zmiňovanou hranicí vedla podélně cesta, kopírující současné ulice Na Záboří a Nemošická. Uvedenou zástavbu následně až k Chrudimské ulici doplňovala výstavba, až devatenácti objektů. Chrudimská silnice vedla dále mezi rolemi výběžkem za hranice obce. Ve výběžku se jediná zastavěná oblast nacházela na konci dnešní západní části Čacké ulice, byly zde umístěny 2 objekty, jeden velký, druhý malý s pastvinou a loučkou.

Poslední oblasti mého popisu Pardubic ve stabilním katastru budou čtvrtě U Suchého Dubu, V Hendrychu a U Svaté Anny, tedy dnes části Višňovka a přibližně polovina východní části nynějších Jesničánek (od silnice na Chrudim). Není divu, že tento plac pokrývaly převážně pozemky polí. Výjimku tvořil smíšený les, a to na místě současného židovského hřbitova, který

byl obklopen polem. Podélně toku řeky Chrudimky můžeme v operátu krásně pozorovat pás louky, rozprostírající se až k dnešnímu koridoru pražsko-olomoucké železniční tratě. Levý břeh pokrývala louka, pravý už patřil obci Pardubičky – kromě malého výběžku u nynější nemocnice, v němž stávala malá vinice a nad ní probíhala výstavba 3 objektů na území chmelnic.

Trnová (včetně její části Ohrazenice a Doubravice)

Josefský katastr

Obr. 17 Pohled na dnešní náměstí v Trnové (viz vlastní foto).

Popis Trnové v josefském katastru začíná v srdci tehdejší obce, na náměstí. Dnes tu stojí zastávka městské hromadné dopravy „Trnová, náměstí“.

V blízkosti náměstí stával borový les, u něhož se nacházela pastvina pro výběh zvířat. Následovaly stavby, především obytných domů, a to hlavně dřevěných srubů,

s přilehlými stodolami, dvory, zahradami a zadinami. Někteří obyvatelé těchto usedlostí mívali vícero zahrad. V přepočtu bylo na prvním place 23 domů.

Druhým placem byl tzv. „Stodolní plac“. Jak popisuje katastr, ten se nacházel u dlážděné silnice vedoucí na Pardubice u ohrazenických hranic.⁶⁵

Začíná parcelou číslo 5, kde byl palouk se stodolou. Se stodolou sousedila štěpnice (ovocný sad), ale především byl tento plac pokryt poli. Dále tu stávaly příkopy, polní cesty, louky a jiné pastviny.

Třetí hon nesl název „Kalabský plac“. Jeho poloha byla u dlážděné cesty do Hradiště, skrz pole směrem na Prahu, k příkopu a podél trnovských hranic až k poli místního občana.⁶⁶

Začíná parcelou 101, kde se nacházelo pole. Následovali další pole v místech ohraničených starou Cihelnou, Pardubicemi, Vystrkovem a Hradištěm. Právě pole ležící mezi Hradištěm a Cihelnou zahrnovalo mimojiné příkop.

⁶⁵ NA, JK Trnová, kart. 673, inv. č. 1612, s. 3.

⁶⁶ Tamtéž, s. 13-14.

Obr. 18 Současná bytová výstavba na místě dřívějšího honu Obecní plac (viz vlastní foto).

Čtvrtou tratí byl tzv. „Koutecký plac“ – Ta začíná od pole u kapličky svatého Josefa na Cihelně, pokračuje k dlážděné silnici od Pardubic k Trnové, dále touto silnicí až k cestě na Rosice, a následně touto cestou k Labi, Pardubicím a rosickým půdám, kde končí u farní rosické role a jedné další.⁶⁷

Úvodní parcelou je znovu pole, to dále pokračuje polní cestou a rolemi vedle pardubické silnice, z nichž některá pole

měla příkop. Následuje jiná polní cesta, na kterou navazují další pole a louky u hrázky, jezero a jdoucí skrz Polabí. Mnoho polí sahá až k rosickým gruntům, s občasným výskytem dubových lesů, jimiž protékala i tuň.

Pátá část je nazvána Obecní plac. Její počátek se nacházel u zdejšího pole, ležícího vedle rosické silnice, dále pak byla ohraničena trnovsko-rosickou hranicí, a následně končila u farní role rosické a trnovského průhonu.⁶⁸

Obr. 19 Pohled na dnešní ulici Na Vrškách (viz vlastní foto).

Začínala polem za humny, na parcele číslo 169, kolem něhož se rozprostíraly další role, jejichž součástí byly průhony. Následná pole mají v popisu josefského katastru přídavek „pod Vršky“ nebo „nad Vršky“⁶⁹ – což nás směřuje k místům kolem dnešní ulice Na Vrškách. Proč se takto místu říkalo je na další

⁶⁷ Tamtéž, s. 18.

⁶⁸ Tamtéž, s. 26.

⁶⁹ Tamtéž, s. 28.

zkoumání, neboť v současnosti není v této oblasti patrné žádné vyvýšené místo. Pod Vrškem se nacházela také pastvina a pole s příkopy. Pokračující pole mají přídavek „na mokřině“ nebo „za brodem“⁷⁰, některá s příkopy.

Šestým placem se dostávám k předposlední trati v samotné Trnové, jejíž název zněl „Borní plac“. Její poloha začínala od obecní pastviny, vedle rosických hranic, dále pak podél bohdanečské silnice a končící u hlavního příkopu a zahrady místního usedlíka.⁷¹

Popis placu začíná loukou za bory vedle obecní pastviny. Už název honu sám o sobě vypovídá, že se zde nacházely borové lesy, na které následně navazovalo velké množství luk. Kromě početně zastoupených parcel borového lesa tuto trať pokrývaly i pozemky olšových lesů. Některé parcely lesů vlastnili běžní občané, ostatní pak obec Trnová. To samé rozdělení majetku platí i o jiných typech krajinného členění (pole, louky, domy,...). Zajímavostí jsou též popisy parcel v operátu, konkrétně v této části jsou uváděny informace o způsobu osevu v průběhu roku.⁷² Následující parcely obsahují v hojném počtu louky, lesy a pole.

Sedmý a poslední hon samotné Trnové byl pojmenován jako „Nivenskej plac“. Jeho místopis začíná u silnice do Bohdanče, dále vede podél ohrazenických hranic až k poli nejmenovaného vlastníka.⁷³

Obr. 20 Dnešní Trnovská ulice za kruhovým objezdem směrem na Ohrazenice, dříve trnovský hon Nivenskej plac (viz vlastní foto).

Popis začíná na zdejší louce, pokračuje poli označenými „na strážku“ a „u doubravský.“⁷⁴ Následují další pole a louky, mimojiné též dubový a olšový les. Jako poslední je zmíněna pastvina v majetku obce Trnová.

Nyní se dostáváme k trnovské, tzv. přivtělené obci Ohrazenice, která je v sekci „Úvod“ popsána jako vyšší

celek než tratě (hony) samotné Trnové, ovšem z administrativního hlediska spadající pod obec Trnovou.

⁷⁰ Tamtéž, s. 28-29.

⁷¹ Tamtéž, s. 29.

⁷² Tamtéž, s. 33 a 38.

⁷³ Tamtéž, s. 40.

⁷⁴ Tamtéž, s. 40.

Obr. 21 Dnešní pohled na „Stonehenge“ kruhový objezd (viz www.cs.wikipedia.org).

Úvodní tratí Ohrazenic bylo centrální náměstí, respektive náves,⁷⁵ která se pravděpodobně nacházela u dnešního „Stonehenge“ kruhového objezdu.

Popisování začíná u parcely číslo 277, kde se nenacházel žádný užitečný pozemek. Následuje pastvina v horní části Ohrazenic, olšový les pod

návsí, domy se dvěma zahradami a u jednoho domu příkop odpadní vody, u dalších pak zahrada za špejcharem nebo například za zadinou.

Druhý hon Ohrazenic byl pojmenován „U Draček“. Začíná u pole směřujícího cestou na Hradiště vedle chalup dvou jedinců až k polím za Hradištěm, k zádušním polím z Rosic směrem k trnovským hranicím až k obecní olšíně u vsi.⁷⁶

Popis začíná parcelou číslo 301, konkrétně polem zvaným „Draček“. Následují střídavě pozemky polí a luk s doplňujícím popisem „u Draček“, z nichž u dvou se nacházel také příkop a palouk.

Třetí trať, tzv. „Na Podbahní“ začínala od olšový porostliny (křoviny), dále vedoucí po levé straně vedle hradištské cesty až po hradištské hranice, dále po hranicích Hradiště k obecní pastvině, následně vedle zmíněné pastviny průhonem až k jedné zahradě.⁷⁷

První popsanou parcelou je olšový les u Draček vedle obce na Podbahní. Pokračuje paloukem a polem na Podbahní u Draček, následně je doplněna o jiná pole a louky. Za jednou loukou vznikl hlavní příkop a navazující pole na Podbahní byla pokryta pískem (jedno za stodolou a druhé za humny). Na parcele číslo 336 se mezi poli nacházela louka a následně příkop pro odpadní vodu. Dále jsou tu popsány především pole před a za cestou na Hradiště. Další pole jsou uvedena jako „u průhonu“, „na dlouhejch“, „na prostředních“ a zmíněné pole za hradištskou cestou je označeno „na širokým“⁷⁸ (jde zřejmě o název místních usedlíků na přesnější určení trati Na Podbahní) s doplněním na Podbahní. Další palouky, louky a lesy doplňuje dominance polí. Co je zajímavé ještě zmínit v tomto honu jsou pojmenování lesa a

⁷⁵ Tamtéž, s. 42.

⁷⁶ Tamtéž, s. 43.

⁷⁷ Tamtéž, s. 46-47.

⁷⁸ Tamtéž, s. 51-52.

rybníka, vlastněných pardubickou vrchností, respektive králem pověřenými osobami: u lesa je to „Smetaník“ a u rybníka „Jarošek“⁷⁹. Jak přišly tyto lokality k těmto názvům se mi bohužel z dostupných zdrojů nepodařilo zjistit.

Poslední, čtvrtou, částí přivtělené obce Ohrazenice byl hon Na Zadních. Začíná od pole, táhnoucího se vedle ohrazenického průhonu, pak cestou doubravickou až k silnici od Trnové k Bohdanči.⁸⁰

Popis začíná polem, pokračuje dalšími poli u stezky, respektive zmíněného průhonu, další u branky, jímž prochází cesta a následná pole na zahradě a za ní s příkopem. Poslední parcela znovu obsahuje roli, umístěné za stodolou.

Z přivtělené obce Ohrazenice jsem se dostal k druhé a poslední přivtělené obci Doubravice.

Úvodní trať, bez pojmenování, začíná vždy v srdci obce, tedy návší.⁸¹

Na tomto místě měla obec pastviště. Na druhé parcele (s číslem 371) stál dům popisného čísla 1. Měl až 4 zahrady, z nichž jednu pod okny, druhou u kůlny, třetí za chlívem a

Obr. 22 Dnešní pohled na návší Doubravic (viz www.mapy.cz).

čtvrtou za brankou. Následoval dům čp. 2 a 3, který obsahoval též čtyři zahrady (za chlívem, maštalí, stodolou a před okny). Dům čp. 4 měl dvě zahrady (pod okny a za srubem) a dům číslo čp. 5 pouze s jedinou (za stodolou). Následovaly další domy – čp. 6. s jedinou zahradou (před okny), čp. 7 se zahradou před okny, čp. 8 vlastněný nejvyššími představiteli Doubravic (bez zahrady), čp. 9 se zahradou za zadinou, čp. 10 se zahradou před okny, čp. 11 spolu se dvěma zahradami (za zadinou a sklepem), a hon končí dvěma domy bez zahrad. Jak bylo možné si všimnout, na trati je jen zástavba domů se zahradami, což je určitě odlišné od předcházejících popisů, kde většinou ležely také pole a louky.

⁷⁹ Tamtéž, s. 53.

⁸⁰ Tamtéž, s. 53.

⁸¹ Tamtéž, s. 55.

Druhým placem je „Průhonský plac“. Začíná od pole místního obyvatele, od něhož (pole)

Obr. 23 Pohled na dnešní finské domy v pozadí, jejichž pozemky ležely na honu Průhonský plac (viz vlastní foto).

pokračuje vedle obecní střídně⁸² a obecního lesa doubravického, následně vedle průhonu až k ohrazenickým polím jednoho občana.⁸³

První popsanou parcelou je olšový les vedle obce, dále jsou uvedeny dva krajinné prvky u střídně,

konkrétně louky u průhonu a tři pole u průhonu, jedno z nich označeno na prostředních. Pokračují pole jak za stodolou, tak u střídně a průhonu nebo za zahradou a u průhonu. Následují

Obr. 24 Současná nová výstavba rodinných domů severovýchodně od centra Doubravic (viz vlastní foto).

další pole u průhonu, z nichž dvě mají název „Doubravka“ a „Široká“ (s příkopem) a další doplněk „na klínku“ a „na písku“. Ke konci honu je palouk pod Širokou, dále pak les olšový a březový u Ohrazenic, u průhonu a z druhé strany les pod Semtínem, patřící pardubické kamerální vrchnosti.

Třetí tratí je „Podborský plac“. Jeho

počátek sahá od pardubické silnice jdoucího vedle trnovských borů, poté vedle rosického rybníka, až pod rybník semtínský.⁸⁴

⁸² Střídně = bývala zařízení na zpracování lnu (Zdroj: Parpedie)

⁸³ NA, JK Trnová, kart. 673, inv. č. 1612, s. 56-57.

⁸⁴ Tamtéž, s. 60-61.

Popis začíná polem pod bory na parcele číslo 423 a pokračuje střídavě pozemky polí a luk. Jedno z polí má uvedeno přídavek „klínek“⁸⁵, větší podrobnosti o tomto názvu se nepodařilo nalézt. Následují olšový les u louky a palouček, poté především louky, z nichž několik následovaných několika loukami a palouky. Parcela číslo 444 obsahovala olšový les, aby ho následně o dvě parcely dále

Obr. 25 Pohled na místo u červených kamionů a okolního lesa v pozadí, kde dříve začínal semtínský rybník pokračující dále na dnešní areál chemických závodů v Semtíně (viz vlastní foto).

následovalo pole u rosického rybníka. U zmíněného rybníka byl též palouk, další pozemky polí a olšový les. Na olšový les navazuje les dubový, březina (březový les), pole na pískách u vrb, na homoli a další role, borový les a lesy olšové. Závěr tratě obsahuje především semtínský rybník, jehož okolí doplňuje olšový les, kde majitelem jedné z jeho parcel bylo nejvyšší vedení Pardubic. Mezi semtínským a rosickým rybníkem tu ještě byly louky.

Čtvrtý a poslední hon celé Trnové a Doubravic byla malá trať, zvaná „Pod Semtínem“. Začíná od zdejšího pole, které vede vedle silnice na Bohdaneč, poté okolo obecního doubravického lesa až pod olšový les, patřící pardubické vrchnosti až k semtínskému rybníku.⁸⁶

Na začátku jsou čtyři parcely rolí, z nichž dvě se nachází u zahrad, dále tu byly dva pozemky olšového lesa. Následovala další pole, některá z nich s přídavkem „za brankou“ a dále ještě palouk. Úplně poslední parcelou, vlastněnou doubravskou obcí, byl olšový a borový les vedle paseky, táhnoucí se směrem k semtínskému rybníku.

---

⁸⁵ Tamtéž, s. 61.

⁸⁶ Tamtéž, s. 68.

Stabilní katastr

Dostávám se ke stabilnímu katastru Trnové a jí přidruženým obcím – ten je také z roku 1839. Jako vždy začnu v jádru obce a postupně budu popisovat vzdálenější území vsi.

Obr. 26 Pohled na srdce tehdejší trnové se silnicí na Pardubice ve stabilním katastru (viz www.ags.cuzk.cz).

Obr. 27 Část dnešní Bohdanečské ulice, dříve hlavní silnice mezi Trnovou a Pardubicemi (viz vlastní foto).

Jak už bylo uvedeno u josefského katastru, centrum se nacházelo v místech dnešního náměstíčka, kde dnes stojí zastávka trolejbusu „Trnová, náměstí“. Stabilní operát tu vykresluje mnoho objektů, a to v rovnoměrném podílu zděných i dřevěných staveb, a také určité množství rozestavěných budov, zřejmě se jedná o obydlí místních občanů, včetně nejvýše postavených lidí obce. Především po východní straně, za domy,

ležely soukromé pastviny. Někde je doplňovaly ovocné zahrádky a suchá pole. Z levé strany tu též, ale v menším množství a ploše, ležely pastviny. Směrem od Pardubic bylo možné se dostat do Trnové silnicí, vedoucí jinak Bohdanečskou ulicí od současného kruhového objezdu u prodejny Decathlon a zatáčející u bývalého úřadu městského obvodu Pardubice

VII, v blízkosti zmíněného náměstíčka. Směrem na jih od náměstí už převažovaly dřevěné, určitě roubené stavby s ovocnými zahradami, spojené velkými plochami polí. Ještě více jižně tu měla obec své pastviny poměrně velké rozlohy a dal se zde též nalézt malý rybníček. Severně od náměstíčka se nacházely menší plochy ovocných zahrad, stejně tak obecních a soukromých pastvin.⁸⁷

⁸⁷ ČÚZK. *Trnawa*. ČÚZK, [cit. 14.11.2022]. URL: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_7760_3.

Obr. 28 Pohled na dnešní kruhový objezd v Trnové, kde od restaurace U Kalvodů na levé straně pokračovala silnice doleva směrem na Bohdaneč (viz vlastní foto).

Zmíněná silnice na Bohdaneč následně zatačela doleva v místech dnešní cesty na Lázně Bohdaneč, za nynější restaurací „U Kalvodů“. Tam se po pravé straně nacházely další rozsáhlé obecní pastviny s malým rybníčkem a směrem na Ohrazenice dvůr, jenž byl obepínán dřevěnými a rozestavenými objekty, severně a jižně pod objektem ležely ovocné zahrady a nad

severní zahrádkou rámcová privátní pastvina obklopující parcelu pole, s parcelním číslem 64. Nad touto rolí probíhala výstavba další budovy, bylo to hned u hranice s Ohrazenicemi.

Následně po pravé straně cesty na Bohdaneč začal hon zvaný „Nivenskej“. Tento pokrývaly především pole, méně pak suché louky, pás pastviny a pozemek smíšeného lesa. K těmto prvkům vedla polní cesta, odbočující od silnice zhruba v místech, před dnešní zastávkou MHD „Globus“. Po levé straně silnice pak převažovaly znovu plochy polí, jež doplňovala do

Obr. 29 Hon Obecní ve stabilním katastru (viz www.ags.cuzk.cz).

tvaru písmene „L“ pětice parcel obecních parcel a jedna soukromá pastvina, a několik málo pozemků suchých luk.⁸⁸

⁸⁸ ČÚZK. *Trnowa*. ČÚZK, [cit. 15.11.2022]. URL: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_7760_1>.

Dále, přibližně v místech dnešní „hradubické“ čtyřproudové silnice, začínala další trať, a to „Borní“. Tu se nacházel rozlehlý jehličnatý les, v němž se nacházelo kolem dvaceti parcel.⁸⁹ Kromě toho les doplňovaly pozemky polí a kousek dál louky, tvarující se do pásu a písmene „Y“, a to k bohdonečské silnici, z druhé strany pak podél hranic s Rosicemi a více k intravilánu Trnové.

Severněji od luk už byl další hon, zvaný „Obecní“. Ten pokrývaly z velké části obecní a soukromé pastviny, které se poté napojovaly na již zmíněné jižně od náměstíčka. Kromě nich tu severně od nich bylo množství polí, z levé strany je obepínala severní část zmíněné louky ve tvaru „Y“, z pravé pak západní část intravilánu Trnové. Do posledně zmíněných pastvin vstupoval od luk výběžek s třemi menšími parcelami listnatých lesů, dvěma rolemi a pokračujícími loukami.

Poté už přišel na řadu tzv. „Koutecký“ hon. Ten výběžkem vstupoval do jižní části katastru Trnové. Jeho plochu pokrývaly především pole, málo pak užší pás suchých luk, obecní a privátní pastviny. Dokonce tu ležel i malý plácek mokré louky (pod parcelním číslem 520), k němuž přístup zajišťovala od Rosic směřující polní cesta.⁹⁰ Jako poslední se tu u hranic s Rosicemi nacházel listnatý les.⁹¹ Zde však trať nekončila a od výběžku pokračovala na východ, kde byly v drtivé většině pole a v malém zastoupení suché louky.⁹² Z mapového zobrazení bylo možné zjistit, že tento hon se polohou nacházel u dnešní Bělehradské ulice, a to směrem na sever.

Dále za Kouteckou trať, v blízkosti bohdonečské silnice od Pardubic, ležel Kalabský hon, který byl převážně pokrytý rolemi, s minimem esovitě se táhnoucími mokřými loukami, pastvinami a suchými loukami. Kousek jihovýchodně odtud ležel areál cihelny, ve kterém stálo šest dřevěných, jeden omítnutý a šest rozestavěných objektů. Hned vedle areálu stávala polní cesta a privátní pastvina s dříve zmiňovanou kaplí svatého Josefa. Zde jsem již předtím uváděl jihovýchodní hranice mezi obcemi Trnová a Pardubice. Východně za silnicí na Bohdaneč byla pouze pole a malý pruh pozemků pastvin.

---

⁸⁹ ČÚZK. Trnowa. ČÚZK, [cit. 15.11.2022]. URL:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_7760_1>,
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_7760_2>.

⁹⁰ Tamtéž, [cit. 16.11.2022].

⁹¹ ČÚZK. Trnowa. ČÚZK, [cit. 16.11.2022]. URL:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_7760_4>.

⁹² ČÚZK. Trnowa. ČÚZK, [cit. 19.11.2022]. URL:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_7760_5>,
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_7760_3>.

Severněji pak začínal jiný plac – „Stodolní“. Ten v podstatě kopíroval předcházející pole s občasným pruhem pastvin, luk a polních cest, aby následně směrem k intravilánu Trnové doplnil větší plochu parcel suchých luk a přiléhající pole připojená k soukromým, dříve zmiňovaným pastvinám napravo od trnovského náměstíčka.⁹³

Následný popis bude o přivtělených obcích Trnové, nejdříve Ohrazenicích, poté Doubravicích.

Obr. 30 Centrum Ohrazenic ve stabilním katastru (viz www.ags.cuzk.cz).

Celkově vytvářelo území Ohrazenic podlouhlý tvar, vedoucí od jihu na sever. Centrální část Ohrazenic začínala obecními pastvinami, k nimž vedla od východní strany – z Hradiště a z jižní strany – z Trnové polní cesta, která víceméně kopírovala tu dnešní k ohrazenickému kruhovému objezdu. Taktéž k pastvinám přiléhalo ze západu několik pozemků ovocných zahrad, u nichž stály dřevěné stavby (postavené nebo rozestavěné) s dvory. Z východu, nad zmíněnou cestou se rozprostíral listnatý les a další menší plochy. Dále tu byly především pole, jedno z východu a okolo

šesti ze západu, doplněný ze západu o pruh luk. Jižně od trnovské polní cesty byl dvůr s rozestavěnými objekty.

Pod těmito stavbami začínala trať „U Draček“, a to poli následované další prostřední polní cestou od Trnové. Levým krajem rolí, podélně se západní hranicí Ohrazenic, se táhl podlouhlá parcela obecní pastviny a v její jižní části ji nahrazovaly čtyři parcely suchých i mokrých luk ve tvaru písmene „T“⁹⁴, s potůčkem a v její dolní části s úzkým podlouhlým pásem suché louky. Následně tento hon ukončovaly až k jižní hranici s Trnovou pozemky polí.⁹⁵

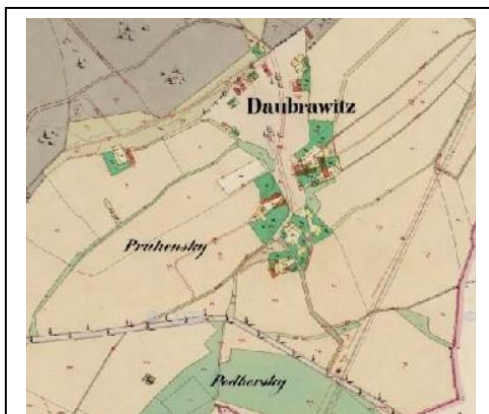
Nad, v úvodu popisu katastru Ohrazenic zmiňovaným dvorem s objekty, začínaly pozemky polí, s hřebenovitě vloženými pastvinami a listnatým lesem s potůčkem. Nad nimi pokračovalo několik dalších parcel rolí, která už spadala pod trať „Na Podbání“. Z levé strany

⁹³ Tamtéž, [cit. 19.11.2022].

⁹⁴ Václav Schiller. Ohrazenitz. ČÚZK, [cit. 21.11.2022]. URL: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_5126_1>.

⁹⁵ Václav Schiller. Ohrazenitz. ČÚZK, [cit. 22.11.2022]. URL: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_5126_2>.

navazoval na pole širší pruh obecních pastvin, směřující až k dalšímu, severněji položenému honu. K posledně uvedeným polím vybíhaly od pastvin úzké a esovitě se točící pozemky luk,

Obr. 31 Centrum Doubravic a na jihu silnice Pardubice – Bohdaneč (viz www.ags.cuzk.cz).

výhradně těch suchých. Nad nimi pokračovaly parcely polí až k širokým pastvinám. Tyto pastviny vedly ze zmíněného pruhu až na východní hranici Ohrazenic, a při přechodu ze západu na východ uzavíraly poměrně velký listnatý les.⁹⁶

Zde už jenom třemi pozemky pastvin a v severním výběžku listnatým lesem, uzavírala území Ohrazenic trať „Na Zadních“.⁹⁷

Dostal jsem se k území Doubravic. Začnu ve středu vsi, tedy v místě dnešního náměstíčka u

obecního domu. V období stabilního katastru roku 1839 se tu ovšem nacházelo velkoplošné náměstí, především v jeho severní části. V místech zmíněného dnešního obecního domu byly rozestavěné, respektive postavené dřevěné objekty. U nich se nacházely ovocné zahrady a parcely dvorů. Na druhé straně přes silnici byly též rozestavěné a postavené dřevěné stavby, pouze v menším počtu. K nim též přiléhaly ovocné zahrady a uprostřed staveb se nacházela nádvoří. Větší část náměstí byla trojúhelníkového tvaru, jehož kraje byly částečně zastavěny

Obr. 32 Hradubická čtyřproudová silnice ležela na dřívějším Průhonském honu Doubravic a část dnešních Ohrazenic, která stála za stabilního katastru v Doubravicích (viz vlastní foto).

objekty s ovocnými zahradami, některé stavby byly zatím ve výstavbě. Za náměstím v severozápadní straně navazoval pruh obecních a soukromých pastvin, který se následně táhnul až k severní hranici Doubravic. K této části pastvin přiléhal, stejně jako dnes, obrovský jehličnatý les, zvaný Málkov, skrz něj vedla podobně jako v současnosti silnice na Hrádek. Z druhé strany, na severovýchodě zmíněných pastvin, přiléhal naopak les

⁹⁶ Václav Schiller. Ohrazenitz. ČÚZK, [cit. 22.11.2022]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_5126_1>,

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_5126_3>.

⁹⁷ Tamtéž, [cit. 22.11.2022].

listnatý, s malým pruhem pastviny z druhé strany.

Následné pozemky polí s občasnými pruhy pastvin uvozovaly trať „Průhonská“. Ta byla v jasné většině polí lokalizována za východním intravilánem Doubravic až k hranicím s Ohrazenicemi, dále směrem za jižní zástavbou, k silnici na Bohdaneč a za západní intravilán vsi.

Z druhé strany silnice na Bohdaneč, blíže k Trnové, byl hon „Podborský“. V jeho východní části se nacházely hlavně parcely suchých luk, doplněné poli a mokřými loukami. Směrem na západ se kromě pokračujících suchých luk nacházely pozemky smíšených lesů a k nim doléhající pole.⁹⁸ Tato trať ještě pokračovala do jižního výběžku, na jeho území byly v přibližném poměru 1:1 parcely luk a rolí.⁹⁹

Obr. 33 Větší část semtínského rybníka (viz www.agr.cuzk.cz).

Západně od podborského honu ležela trať „Pod Semtínem“. Jeho krajním prvkem, za předchozí trati, byl pruh pastvin a luk. Vedle nich ležela v severní části pole a v jižní listnatý les. Tento druh lesa s jednou parcelou pole se nacházel i na západním kraji honu, ovšem ještě proložený, poměrně rozlehlým územím suché a mokré louky. Severně nad tímto lesem poté pokračovala silnice na Bohdaneč.¹⁰⁰

Dále tu dominoval nejvýraznější prvek stabilního katastru Doubravic, a to rybník „Semtín“. Ten se nacházel východně od předchozí trati a zabíral horní plochu (od silnice na Bohdaneč) areálu dnešní Synthesie a Explosie a k tomu ještě část dnešního, severněji položeného lesa. Co se týče území Doubravic, pokrýval jižní, ale zejména jihozápadní a východní část území vsi. Jeho jižní část byla orámovaná bohdanečskou silnicí, ta přesně kopírovala tu současnou a dole ohraničovala hranici obce s Rosicemi a Rybitvím. Pozoruhodným bodem uprostřed rybníka byl areál s pěti rozestavěnými objekty, spojený jižně, s výše zmíněnou silnicí cestou ve tvaru vidlice bez prostředního hrotu.¹⁰¹

⁹⁸ Ludwig Semmer. Daubrawitz. ČÚZK, [cit. 26.11.2022]. URL: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1417_3.

⁹⁹ Ludwig Semmer. Daubrawitz. ČÚZK, [cit. 28.11.2022]. URL: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1417_4.

¹⁰⁰ Ludwig Semmer. Daubrawitz. ČÚZK, [cit. 28.11.2022]. URL: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1417_3.

¹⁰¹ Ludwig Semmer. Daubrawitz. ČÚZK, [cit. 28.11.2022]. URL: https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1417_2.

Východní, severní a západní okraje vodního prvku ohraničovaly odděleně parcely smíšeného, jehličnatého a listnatého lesa.¹⁰²

Tímto jsem zakončil popis josefského a stabilního operátu „velké“ Trnové.

---

¹⁰² Ludwig Semmer. Daubrawitz. ČÚZK, [cit. 29.11.2022]. URL:
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1417_2>,
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1417_1>,
<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_1417_3>.

Rosice

Josefský katastr

Nyní se dostávám k operátu Josefa II. u Rosic. Jeho popis začíná neužitečným placem, protože tudy vedla silnice spojující Pardubice s Bohdančí.¹⁰³ U této cesty stávaly nemovitosti různého charakteru – pod číslem parcely 2 měl jeden místní obyvatel dům, pod dalšími čísly chalupu, zahradu a příkop s jezírkem a svodnicí.¹⁰⁴ Následovaly nemovitosti jiných majitelů, s převahou domů a zahrad. Popisné číslo 12 měla stará rosická fara, k ní spadala i vedlejší pastvina. Pokračovaly další domy se zahradami třech soukromých vlastníků. Poté následoval dům se zahradou patřící rosické obci, vedle něj stával dům komorné. Následné domy a chalupy se zahradami kopírovaly předchozí ráz krajiny této části intravilánu. Nyní se nacházím u toku Labe, v části zvané „Kniesky,“¹⁰⁵ u níž ležela pastvina s úvozovou cestou. Následovaly domy a zahrady ve vlastnictví obce pronajaté soukromým osobám a další domy a zahrady privátních

Obr. 34 Pohled na dnešní kostel svatého Václava (viz vlastní foto).

obyvatel. Parcelní číslo 76 měl kostel a 77 nová fara, která zřejmě stávala v místech dnešní, a to u kostela svatého Václava. Konec prvního placu obce Rosice uzavíraly domy se zahradami dvou místních usedlíků.

Druhou částí byl tzv. „Humenský plac“. Ten byl umístěn u Labe a sousedních zahrad, dále u cesty na Dražkovice a vedlejší louky.¹⁰⁶

První parcelu číslo 83 představovala pastvina za humny, následovaná pastvinou již u řeky Labe s vedlejší parcelou jezera a dubového lesíka. V blízkosti toku Labe se zde táhla svítkovská strouha až k jedné chalupě. Další povrch krajiny pokrývalo několik polí, pastvina a louka za humny. Část tratě, zvaná „Prostřední“, se rozprostírala od pozemků dvou rosických usedlíků ke mlýnu na dříve uvedených svítkovských škarpách. Louky, včetně několika příkopů, pole za

¹⁰³ NA, JK Rosice, kart. 673, inv. č. 1613, s. 1.

¹⁰⁴ Svodnice = vodní tok, zejména menší, umělý či svedený do umělého koryta (zdroj: Wikipedie)

¹⁰⁵ NA, JK Rosice, kart. 673, inv. č. 1613, s. 3.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 5.

humny nebo na stráni, ale i les pod polem vyplňovaly vedlejší prostředí až ke staré rosické faře. Za touto farou se nacházel hamr,¹⁰⁷ který doplňovala pole, palouk, polní cesta a louka s příkopem.

Pod třetím honem byl v katastru uveden tzv. „Prutina plac“. Jeho poloha byla lokalizována u Labe, vedle hranic obce s městem Pardubice.¹⁰⁸

Tento hon měl pouze tři parcely, počínaje číslem 115, kterou měla louka, 116 – les stejného majitele a poslední parcelou (číslo 117) byl zbahněný porost.

Čtvrtá trať, zvaná „Písečný plac“ se táhla přes pole cestou až k Labi a podél něj na louky až k privátnímu poli u pardubické silnice.¹⁰⁹

Začíná poli vedle Labe a střídá se s loukou, která obsahovala příkop, dále cestou vedoucí poli na louku a další pole, u nichž je uvedeno, že se osívá jednou v šestiletích. Kromě rolí a luk tu býval obecní borek (borový les).

Pátá část byla pojmenována „Listnatý plac“. Co se týče parcel, jedná se o nejpočetnější ze všech honů Rosic. Tento se nacházel u luční cesty a pole, vedoucí stezníkem vedle Labe k pardubickým hranicím až k dalšímu poli.¹¹⁰

První parcelou je pole jedné vdovy, pokračuje další rolí a lesem, u něhož se nacházelo jezero, a tak se společně s loukami, palouky střídají tyto krajinné prvky. Výjimečně se protínají s příkopem, škarpu nebo jiným jezerem. Z vlastnických práv většina prvků patří soukromým osobám, několik farnosti a menší počet obci.

Šestý hon nesl název „Záboří plac“. Ten měl svůj počátek u obecní pastviny, vedoucí po stráni jiného pole, a to až k trnovským hranicím a zase podél pardubických hranic až k dalšímu poli.¹¹¹

Šlo o trať, jejíž parcely byly jenom pole, u kterých byla, kromě jednoho pozemku (rosická farnost), vlastnická práva dána privátním osobám.

Následný sedmý hon „Zdarovský plac“ měl svůj začátek u trnovských průhonů, pokračující dále na Bory poli rosické farnosti, dále pak trnovskými hranicemi, levou stráni,

---

¹⁰⁷ Hamr = ocelářská a kovářská dílna (zdroj: Wikipedie)

¹⁰⁸ NA, JK Rosice, kart. 673, inv. č. 1613, s. 9.

¹⁰⁹ NA, JK Rosice, kart. 673, inv. č. 1613, s. 10.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 13.

¹¹¹ Tamtéž, s. 25.

pardubickou cestou až k trnovským hranicím a pokračující cestou vedle hranic s Doubravicemi až nakonec stezníkem k borovému lesu.¹¹²

Zde se nacházela v drtivé převaze pole, doplněná výjimečně loukou nebo příkopem. Na konci tento hon přecházel do plochy lesa. Kromě tří parcel rosické farnosti tu patřily pozemky soukromníkům.

Osmou tratí byl pojmenován „Průhonský plac“. Nacházel se vlevo od pardubické silnice a vpravo od lesa, dále vedle obecní pastviny, rosického průhonu a končil polem.¹¹³

Mezi parcely patří dvanáct soukromých polí a k některým připadá též příkop.

Devátý hon – „Nad Záborní plac“, byl lokalizován od obecní kovárny, cestou skrz obec až k rosickému rybníku.¹¹⁴

Popis začíná obecní pastvinou, zvanou „Po strážce“, přes kterou vedl průhon. Této trati také dominují pole, jsou ovšem doplňovány loukami, pastvinami, listnatými lesy (především olšovými) a nedílnou součástí placu je rosický rybník s porostem. Většina parcel patří soukromým osobám, po dvou obci rosické i pardubické kamerální vrchnosti a jedna parcela rosické farnosti.

Předposledním desátým honem byl „Nad Rybníkem plac“. Nacházel se u rosického rybníka, dále se táhl podél semtínských hranic, pokračující vedle semtínského rybníka a po levé straně rosického rybníka k rybteevským hranicím.¹¹⁵

Na této trati se nacházely pouze soukromé parcely lesa a dohromady obsahoval pouze jedenáct pozemků.

Posledním jedenáctým honem byl „Tunický plac“. Ten byl oproti předchozímu placu počtem parcel mnohem větší. Nacházel se u srnojedských hranic, následně jdoucí vedle strouhy a Labe, dále vedle silnice až k jednomu obydlí u Labe.¹¹⁶

Tomuto placu dominují pole s loukami, která doplňují pastviny, příkopy a lesy. Kromě toho tudy vedla polní cesta a pardubická silnice. Některá zdejší pole jsou popsána v katastru

---

¹¹² Tamtéž, s. 27.

¹¹³ Tamtéž, s. 32.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 35.

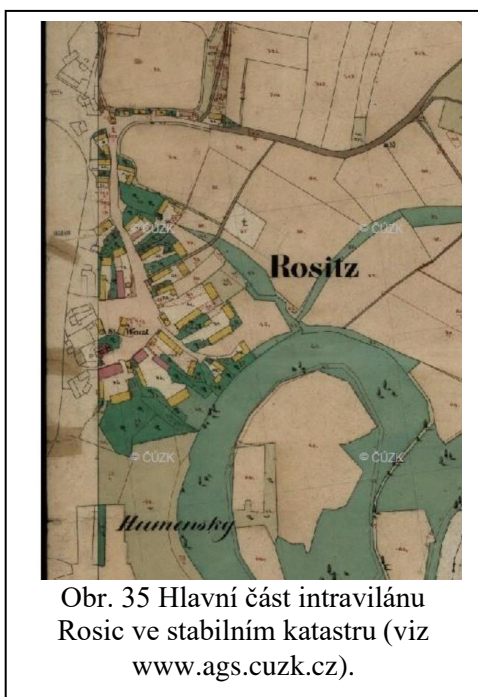
¹¹⁵ Tamtéž, s. 40.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 42.

jako neosívající se a používají se většinou jako pastviny. Kromě jednoho pole, které patří rosické obci, jsou všechny ostatní parcely vlastněny soukromými osobami.

Stabilní katastr

Právě jsem se dostal k popisu stabilního katastru Rosic. Ten je opět z roku 1839.

Znovu začnu s popisem v jádru obce, tedy u kostela svatého Václava. U něj se stejně jako dnes nacházela fara a jiné stavby v podobném rozložení jako v současnosti, s tím, že dřevěné stavby tu měly početní převahu. Mezi menšinu nespalných staveb¹¹⁷ tu patřil právě kostel. Od kostela vedla na sever, kopírující dnešní ulici Rybítevskou, silnice směrem na Bohdaneč. Tato se křížila po pravé straně s příchozí polní cestou – dnešní ulice Generála Svobody – poté mířila severozápadně na výše zmíněnou Bohdaneč. Kolem Rybítevské ulice stály jen dřevěné objekty, stejně tak

od křižovatky ulic Rybítevská, Generála Svobody a Fügnerova. Dnešní Chelčického ulice kopírovala současný pohled na mapu, pouze za dob stabilního katastru nebyla cesta asfaltová

nýbrž polní. Tato ulice je dnes známá především lokalizací hřbitova a bylo tomu tak i tehdy, ovšem ten už na rozdíl od nyníška stál těsně mimo zastavěnou část. Kromě stavebních objektů tuto hlavní intravilánovou část Rosic doplňovaly zejména ovocné zahrady, méně pak pole, louky a soukromé pastviny.¹¹⁸ Hned vedle fary teklo Labe od jihu na sever (dnešní

slepé rameno), to se pak esovitě zatáčelo na západ.¹¹⁹ Východní část hlavního intravilánu Rosic, kromě hřbitova, obklopovaly především pole s minimem parcel suchých luk a privátních

¹¹⁷ Nespalná stavba = zděná stavba (Zdroj: ČÚZK)

¹¹⁸ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 23.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_4>.

¹¹⁹ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 23.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_3>.

pastvin až k trati Písečná. Od zmíněné Fügnerovy ulice vedl severně užší pás obecních pastvin. Na jižní část hlavního intravilánu Rosic navazoval těsně hon Humenský.¹²⁰

Právě tento plac nyní popíšu. Od zmíněné jižní části Intravilánu Rosic směřoval až k Labi, které oddělovalo Rosice se Svítkovem a Pardubicemi. Stejně tak hon obepínalo i ze západu se točící Labe směrem na sever. Východní konec honu byl u výše zmíněných polí. Z mapy stabilního operátu je dobře vidět, jaké místo tu zabíraly suché louky, především uprostřed placu, kde louky obklopují parcely polí a soukromou pastvinu. Hned pod hlavní zástavbou Rosic a ovocnými zahradami se nacházely pastviny na jihu spojující široké podlouhlé území pozemků luk s předchozími parcelami tohoto krajinného prvku. Na východní straně tratě doplňovala hon polní cesta bez příkopů.¹²¹ Dnes v této části můžeme vidět zahrádkářskou kolonii a jižně i východně pole s kousky lesa.

Písečný plac byl v intravilánu tvořen rozestavěnou zástavbou přibližně patnácti objektů. Doplňovaly ho parcely jehličnatého lesa a polí, vzdáleněji pastviny, suché louky a další jehličnaté lesy. Zástavba stála v místech kolem současné ulice Josefa Kajetána Tyla ohraničená ze západní strany zhruba Salavcovou a z východní Mánesovou ulicí. Skrz místní intravilán stejně jako dnes vedla cesta, ovšem za stabilního katastru byla jen úzkou polní cestou. Za zástavbou se rozdělovala na severovýchodní, směrem na Trnovou a jihovýchodní, esovitě se točící, mířící na jižní část území honu Prutina. Jižní cestu doplňovaly z obou stran úzké pásy hlavně soukromých pastvin, které někde vybíhaly do vzdálenějších lokací. Směrem k Labi, tedy jižně, byly pole a suché louky. Posledně jmenované rámovaly břeh země a řeku Labe. Severně od intravilánu Písečné trati ležela pole, poté severněji polní cesta a další krajinné prvky, ty ovšem budou popsány v rámci placu Pazderna.¹²²

Trať Prutina se nacházela na východním území Rosic a nejvíce zde ležela pole, doplněná o větší plochy suchých luk a méně o listnaté lesy a pastviny. Severní a jižní část honu tvořily dva výběžky,¹²³ na severním se nacházely suché louky a pole¹²⁴ a na jižním parcely suchých luk a listnatých lesů. Krásně je vidět na jihu meandrující část Labe, jehož zákruty vytvářely

---

¹²⁰ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 23.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_4>.

¹²¹ Tamtéž, [cit. 25.1.2023].

¹²² Tamtéž, [cit. 25.1.2023].

¹²³ Tamtéž, [cit. 26.1.2023].

¹²⁴ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 27.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_2>.

písmeno „M“. Vedly tudy tři nad sebou polní cesty a oddělující jednotlivé krajinné prvky.¹²⁵ Nejsevernější cesta oddělovala tento plac se Zábořím.¹²⁶ Dnes zde můžeme vidět rosické vlakové nádraží, „hradubickou“ čtyřproudovou silnici, čtvrť Kréta a západní část Polabin.

Obr. 37 Dnešní pohled zleva vzadu na nový logistický areál, rosické vlakové nádraží a hradubická čtyřproudová silnice (viz vlastní foto).

Další tratí je zmíněné Záboří. Tu tvořily pouze parcely polí, s výjimkou dvou pozemků jehličnatého lesa na západním okraji placu a u nich rozestavěných šesti staveb.¹²⁷ Dnes bychom v této lokalitě našli vznikající Logistický park Pardubice, vedlejší firmy (Kovaz s.r.o.; JHV Engineering s.r.o.;...) a část okolního lesa.

Západně od Záboří ležel Průhonský hon. Ten oddělovaly od předešlého dvě rozestavěné stavby a především větší plocha jehličnatého lesa a pole. Na zmíněný les navazovaly dva pozemky močálů a následně obecní pastviny s uprostřed jdoucí polní cestou, vedoucí od zástavby placu Pazderna na sever, a poté na severovýchod. Na severu trati převažovala pole, kromě jedné parcely jehličnatého lesa, polní cesty a suchých luk. Posledně zmíněné byly na okraji obce s Doubravicemi a Trnovou.¹²⁸

Hon Pazderna tu máme prvně, neboť v josefském katastru neexistoval. Jeho lokace byla přibližně od poloviny dnešní Fügnerovi ulice na její sever, a v její blízkosti na západ a východ.

¹²⁵ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 27.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_4>.

¹²⁶ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 27.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_2>.

¹²⁷ Tamtéž, [cit. 28.1.2023].

¹²⁸ Tamtéž, [cit. 29.1.2023].

Obr. 38 Pohled na dnešní fotbalové hřiště v Rosicích během zasněžení a zadní bytové domy, zde byl v době stabilního katastru hon Pazderna (viz vlastní foto).

Fügnerovu ulici kopírovala polní cesta a podél ní z obou stran ležel úzký pás obecních pastvin a jedna dřevěná stavba napravo. Pás pastvin se severně postupně rozšiřoval. Následovaly další tři dřevěné objekty s ovocnou zahradou. Za pastvinami, z východní i západní strany, pokračovaly pozemky polí, ty západní byly uprostřed s menšími parcelami suchých luk, jednou obecní pastvinou a další polní cestou.¹²⁹

Listnatá trať byla dle mého úsudku rozlohově největší. Nacházela se západně od předchozí. Její horní část tvořila křivý kosočtvercový listnatý les. Z jihu se napojovaly suché louky, připodobňující tvar zubu. Od luk se napojovaly do písmene „T“ soukromé pastviny.¹³⁰ Následovalo několik různě se točících polních cest přes role a úzký podlouhlý pás suchých luk.¹³¹ Na jihu u břehu Labe se nacházely obecní i privátní pastviny.¹³²

Obr. 39 Pohled na dnešní vzhled dřívějšího Tůnického honu (viz vlastní foto).

Západně od Listnatého placu byl plac zvaný Tůnický. Ten se táhl až do výběžku meandrujícího Labe a na mapě zpodobňuje Pyrenejský poloostrov. Dnes bychom marně hledali větší rozdíly s výstavbou, v tomto ohledu se téměř nezměnil. Z východu ho pokrývaly soukromé pastviny, střídané poli, malou loukou, znovu poli, menším lesem, až nakonec větší plochou suchých luk na okraji Labe.¹³³ Směrem dolů na výběžku pokračovaly louky orámované břehem řeky a

¹²⁹ Tamtéž, [cit. 30.1.2023].

¹³⁰ Tamtéž, [cit. 30.1.2023].

¹³¹ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 30.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_1>.

¹³² Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 30.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_3>.

¹³³ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 30.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_1>.

Obr. 40 Pohled na dnešní slepé rameno řeky Labe u kostela svatého Václava, dřívější tok řeky (viz vlastní foto).

znovu na východ pokračovala pole a větší území pastvin u jižního břehu Labe, doplněné jinými poli, menším lesíkem a polní cestou. Na jihovýchodním okraji se plac napojoval na křižovatku dnešních ulic Rybitevská a Generála Svobody.¹³⁴ Dnes se této části říká Tůnice a Bahenka. Sousední Tůnický poloostrov, kde dnes nalezneme například motokrosovou dráhu, už spadalo buď do Srnojed nebo

Svítkova.

Přesouvám se s popisem severněji k honu Nad Bahny. Ten také ještě v období fungování josefského operátu neexistoval. I zde převažovala pole, do nichž byly střídavě vloženy louky, soukromé pastviny, na severozápadě též listnatý les a hranice s Rybitvím orámovaly jiné

Obr. 41 Pohled na větší část rosického rybníka ve stabilním katastru (viz www.ags.cuzk.cz).

privátní pastviny. Skrz prvně zmíněné pastviny vedla severozápadním směrem na začátku popisovaná silnice vedoucí do Bohdanče, z níž vybíhalo několik polních cest.¹³⁵ V současnosti lze zde vidět les u zadní brány chemických závodů v Semtíně a část tohoto areálu.

Předposlední tratí byla Zdarovská. Tady územně dominoval Rosický rybník. Ten zabíral přibližně polovinu dnešního chemického areálu Semtína a celou část na jih od Rybitví.¹³⁶ Sporadicky na východě ho doplnily suchá louka či pole a na hranici s Trnovou listnatý les.¹³⁷

Posledním placem stabilního katastru Rosic byl hon Nad Rybníkem. Nacházel se severně od předchozího placu a rámoval především hranice obce s Doubravicemi. Od západu až na

¹³⁴ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 30.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_3>.

¹³⁵ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 30.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_1>.

¹³⁶ Tamtéž, [cit. 31.1.2023].

¹³⁷ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 31.1.2023]. URL:

<https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_6>.

východ ho tvořil listnatý les, který doplňovalo deset pozemků polí a menší rybník.¹³⁸ V dnešní době bychom tu spatřily severní areál chemického areálu Semtína a pravděpodobně i větší část intravilánu nynější obce Rybitví.

---

¹³⁸ Ludwig Semmer. Rositz. ČÚZK, [cit. 31.1.2023]. URL: <https://ags.cuzk.cz/archiv/openmap.html?typ=omc&idrastru=B2_a_4C_6298_5>.

Závěr

Tato bakalářská práce chtěla ukázat, jakým vývojem (z hlediska krajinné proměny) prošlo město Pardubice (resp. jeho vybrané části – centrum, obce Trnová a Rosice) od poloviny 18. století až do současnosti. Jako zdroj pro tuto analýzu sloužily zejména informace obsažené v josefském a stabilním katastru. Mezi těmito katastry je časový rozdíl přibližně padesát let a i toto relativně krátké období naznačuje trendy krajinného rozvoje ve sledovaných místech. Kromě sledování těchto trendů lze získat z těchto údajů i informace o původu názvů některých částí a ulic v Pardubicích, tak, jak je známe ze současnosti.

Neustálý krajinný rozvoj dříve samostatných obcí v okolí Pardubic ve svém důsledku vedl k tomu, že tyto dříve samostatné obce se staly v průběhu 20. století místními částmi Pardubic – to platí i u obcí, které jsou součástí sledování v této práci.

I v současnosti pokračuje v těchto částech Pardubic k dalším krajinnému rozvoji, a to zejména v oblasti optimalizace dopravní dostupnosti jednotlivých okrajových částí Pardubic.

Trnovou čeká v nejbližší době výstavba severovýchodního obchvatu Pardubic, který svým rozsahem ovlivní krajinný rozvoj této části Pardubic jako v 70. letech výstavba hradubické cesty skrz Rosice a v 90. letech výstavba obchodních center v Trnové.

Tato práce ukazuje, že nezávisle na typu státního zřízení dochází v oblasti Pardubic již od 18. stol. k neustálému krajinnému rozvoji – ke zvyšování hustoty obyvatelstva a tím i k zahušťování výstavby v dané krajině. Tento trend bude patrný i v následujících letech, a to zejména proto, že stále ještě v katastrech sledovaných obcí existují volné plochy, které by mohly být zastavěny. Na druhou stranu je třeba z hlediska kvality života uvažovat o zachování určitého množství nezastavěných (zelených) ploch – a to je úkolem vedení města Pardubic, zejména jeho rozvojového plánu.

Seznam použitých zdrojů

Seznam pramenů:

- 1) Národní archiv, Josefský katastr Pardubice, kart. 669, inv. č. 1605.
- 2) Národní archiv, Josefský katastr Rosice, kart. 673, inv. č. 1613.
- 3) Národní archiv, Josefský katastr Trnová, kart. 673, inv. č. 1612.

Seznam literatury:

- 1) BUMBA, Jan. *České katastry od 11. do 21. století*. Praha, 2007. ISBN 978-80-247-2318-1.
- 2) MACKOVÁ, Marie. Josefský katastr: obraz krajiny vytvořený slovem. In: *Archivy, člověk a krajina: Proměny krajiny a životního prostředí v archivních dokumentech*. Praha, 2016. ISBN 978-80-88223-00-9.
- 3) MATUŠÍKOVÁ, Lenka. *Josefský katastr 1785-1875. Úvod k archivnímu inventáři*. Praha, 1989.
- 4) PANOCH, Pavel – MACÁKOVÁ, Jana. *Pardubice: dříve a dnes*. Pardubice, 2018. ISBN 978-80-7560-155-1.
- 5) RAZSKAZOV, Jiří – KOTYK, Jiří et al. *Pardubice v běhu staletí*. 32. vydání. Sezemice, 2012. ISBN 80-85211-31-9.
- 6) ŠEBEK, František. *Toulky historií Pardubic*. 1. vydání. Pardubice, 2016. ISBN 978-80-85211-38-2.

Seznam internetových zdrojů:

- 1) Archivy Retrofotr. URL: <<http://www.retofotr.cz/>>.
- 2) Český úřad zeměměřický a katastrální. URL: <<https://ags.cuzk.cz/archiv/>>.
- 3) Mapy.cz. URL: <<https://mapy.cz/>>.
- 4) Klub přátel Pardubicka. Parpedie. URL: <<http://www.parpedie.cz>>.
- 5) PernštejnLove. URL: <<https://www.pernstejnlove.cz/>>.
- 6) Tourismato Česká republika. URL: <<https://www.tourismato.cz/>>.
- 7) Wikimedia. URL: <<https://commons.wikimedia.org>>.
- 8) Wikimedia. URL: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Hlavn%C3%AD_strana>.

Abstract

The thesis deals with changes of the landscape of the town of Pardubice and its integrated villages based on the comparison of current landscape with what was captured by Josephian cadastre at the end of 18th century and with what was described by the Stable cadastre, which was created in 1839.

The thesis consists of a theoretical and a practical part. In the theoretical part are described the both cadastres in great detail, for example: the purpose of their creation, their form and where to find their originals nowadays.

The practical part focuses on the description of the landscape as captured in the Josephian cadastre followed by map description of the Stable cadastre and both cadastres are at the same time compared with the current state. This part is divided into chapters describing the former town of Pardubice and the surrounding villages, specifically Trnová (Including Ohrazenice and Doubravice) and Rosice, which nowadays fall under the city of Pardubice.

The thesis aims at bringing out the changes of the landscape. As can be seen from the historical sources of the city of Pardubice, the industrial revolution had its influence on the development of the city, which resulted in the construction of industrial areas, the construction of a railway and road network and an increase in the number of inhabitants. It is interesting and important to think about where the city should go in the future, whether to develop it further with new construction or to keep the natural parts of the city in the same state and better benefit the environment. As is known, today's trends tend to favor construction, but even that can be done in a more environmentally friendly way, and you can already see a lot of buildings in the landscape blending building materials with nature.